

Onderwijsassistenten

Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW
Bas Kurver
Dirkje Driessen

ResearchNed
mei 2018

© 2018 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1 Inleiding & onderzoeksvragen	6
1.1 Definitie en onderzoeksvragen	6
1.2 De onderzoeksopzet in vogelvlucht	8
1.3 Leeswijzer	8
2 Een kwantitatieve foto van onderwijsassistenten	9
2.1 Onderzoeksvraag	9
2.2 Definities	9
2.3 Afstuderen, werken en doorstuderen	9
2.4 Werkende (afgestudeerde) onderwijsassistenten	12
2.5 Persoonskenmerken onderwijsassistenten	13
2.6 Conclusie	13
3 Werkbeleving onderwijsassistenten	15
3.1 Onderzoeksvraag	15
3.2 Definitie / afbakening	15
3.3 Taken	15
3.4 Duidelijkheid over de taakverdeling tussen leraren en onderwijsassistenten	17
3.5 Inzet onderwijsassistent in verschillende onderwijssituaties	18
3.6 Tevredenheid over de functie van onderwijsassistent	20
3.7 Loopbaanontwikkeling	22
3.8 Conclusie	25
4 Zijn onderwijsassistenten pabo bereid?	26
4.1 Onderzoeksvraag	26
4.2 Definitie / afbakening	26
4.3 Gestart met pabo, maar gestopt	26
4.4 (On)Conditioneel starten met de Pabo?	27
4.5 Andersoortige voorwaarden om met pabo te starten	29
4.6 Redenen om wel met pabo te starten en slagingskans	29
4.7 Redenen om niet met pabo te starten	30
4.8 Conclusie	31
5 Stille reserve & bereidheid onderwijs & pabo	32
5.1 Onderzoeksvraag	32
5.2 Definitie / afbakening	32
5.3 Eerdere interesse in de pabo	32
5.4 Onderwijservaring	33
5.5 Terug naar het onderwijs	34
5.6 Stille reserve naar de pabo	35
5.7 Andersoortige voorwaarden om met pabo te starten	37
5.8 Redenen om al dan niet met een pabo te starten	37
5.9 Conclusies	38
6 Bijlage	39
6.1 Inventarisatie leraren community	39
6.2 Methodologische verantwoording	39
6.2.1 Respons en selectie respondenten	39
6.2.2 Representativiteit en weegfactor	40

Managementsamenvatting

Alle afgestudeerden

Afstudeerders

Sinds 2004 zijn 40.000 studenten afgestudeerd aan de opleiding tot onderwijsassistent, maar het aantal nieuwe afstudeerders neemt gestaag af naar 2.600 gediplomeerden per jaar. Van alle afgestudeerden heeft 83 procent betaald werk. Van deze groep (afgestudeerden met een baan) is ruim een derde (34%) werkzaam in het onderwijs, met name in het primair onderwijs (27%). Twee derde van de werkenden (66%) werkt niet in het onderwijs, maar in sectoren als de zorg (17%), de handel (15%) en in de kinderopvang (12%).

Doorstuderen na de opleiding

Een substantieel deel van de als onderwijsassistent afgestudeerden heeft een opleiding in het hoger onderwijs afgerond (31%) of is hiermee bezig (22%). Hierbij wordt in de helft van de gevallen gekozen voor een lerarenopleiding. Doorstuderen wordt met name veel gedaan door de mensen die uiteindelijk in het onderwijs gaan werken. Zo heeft zeventig procent van de afgestudeerden die in het onderwijs werken een vervolgopleiding in het hoger onderwijs gevolgd (veelal een lerarenopleiding; 61%), of is hiermee bezig. Bij de afstudeerders die niet in het onderwijs werken, is het aandeel met een (afgeronde) vervolgopleiding met 46 procent beduidend lager.

Afgestudeerden in het onderwijs

Doorstuderen voor leraar

Van de onderwijsassistenten die werken in het primair onderwijs geeft twintig procent aan in het verleden gestart te zijn met een opleiding aan de pabo, maar deze niet te hebben afgerond. Veel genoemde redenen hiervoor liggen in de persoonlijke sfeer en in een toename van zorgtaken, al werd de opleiding ook vaak te moeilijk bevonden. Desgevraagd geeft een klein deel (7%) aan alsnog te willen starten met de pabo.

In een statistisch model is geschat in hoeverre onderwijsassistenten eerder voor een pabo kiezen indien a) het collegegeld niet betaald hoeft te worden en b) men studieverlof krijgt om de pabo te volgen. Als er geen collegegeld betaald hoeft te worden, neemt de kans op het gaan volgen van de pabo toe. Ook het krijgen van studieverlof heeft een positieve invloed op de kans om met de pabo te starten.

Uitgedrukt in percentages leidt het verdwijnen van collegegeld tot een geschatte stijging van negen procentpunten in de bereidheid om de pabo te volgen. Het effect van toekennen van studieverlof leidt tot een stijging van zes procentpunten in deze bereidheid. Uiteindelijk blijkt dat met name een combinatie van beide een sterk drempelverlagend effect heeft. Geschat wordt dat de bereidheid om een opleiding tot basisschoolleraar te volgen, stijgt met 42 procentpunten als er geen collegegeld hoeft te worden betaald en men acht uur betaald studieverlof zou krijgen van de werkgever.

Ontwikkelwensen

De loopbaanontwikkeling van onderwijsassistenten (anders dan de pabo) komt in drie kwart van de functioneringsgesprekken aan de orde. Desalniettemin geeft een kwart (23%) van de onderwijsassistenten aan dat (financiële) hulp bij loopbaanontwikkeling niet aan de orde was. Een duidelijke wens die door ruim een derde (37%) van de onderwijsassistenten wordt geuit, betreft het in de toekomst willen volgen van de Associate Degree (AD) tot leraarondersteuner.

Werkbeleving & taken

In dit onderzoek gaat ook aandacht uit naar de werkzaamheden van onderwijsassistenten in het primair onderwijs. Onderwijsassistenten geven aan zich het vaakst bezig te houden met het ondersteunen en begeleiden van leerlingen (93%), met het extra begeleiden van kinderen met een achterstand (85%) en surveillance- of pleinwachttaken (75%). De meest gekozen onderwijsvorm waarin ze worden ingezet, is het begeleiden van kleine groepjes buiten (maar ook vaak binnen) de klas. De taakverdeling tussen onderwijsassistenten en leraren is niet altijd even duidelijk, al is men er wel tevreden over. Meer dan zestig procent van de onderwijsassistenten is (zeer) tevreden over de samenwerking binnen het team, de werkplek en de mate van zelfstandigheid in het beroep. De grootste onvrede heeft te maken met het salaris en de werkdruk. Zo geeft respectievelijk zestig procent en 25 procent aan hierover (zeer) ontevreden te zijn. Overigens blijkt uit het onderzoek dat onderwijsassistenten die buiten het onderwijs werken een vergelijkbaar inkomen hebben.

Afgestudeerden buiten het onderwijs (stille reserve)

Met stille reserve bedoelen we in dit onderzoek de groep afgestudeerden van de opleiding onderwijsassistent die niet werkzaam is in het onderwijs (ongeveer 25.000 personen). Van deze groep is 23 procent ooit met een opleiding tot leraar basisonderwijs begonnen maar heeft deze voortijdig afgebroken, vaak omdat de opleiding te moeilijk werd bevonden. Bijna een kwart (23%) van de stille reserve is 'absoluut' bereid om weer in het onderwijs als onderwijsassistent te gaan werken, nog eens vijftien procent geeft aan dit 'waarschijnlijk wel' te willen. Ook de stille reserve is gevraagd naar de bereidheid om een pabo-opleiding te volgen. Een derde (35%) van deze groep geeft aan te willen starten met een lerarenopleiding indien er geen collegegeld betaald hoeft te worden. Onder de huidige voorwaarden overweegt slechts vier procent om met de pabo te starten.

1 Inleiding & onderzoeksvragen

Nederland krijgt steeds meer te maken met een lerarentekort¹. Deze kwestie staat dan ook hoog op de (politieke) agenda en is meermaals onderwerp van debat in de Tweede Kamer². Naar aanleiding van de motie van het Kamerlid Kwint (juni 2017) wordt ook aandacht gevraagd voor de verbetering van de doorstroom van onderwijsassistenten naar de pabo³. Zo wordt in de motie Kwint gevraagd om een uitgewerkt plan om in samenwerking met onderwijsassistenten, scholen en lerarenopleidingen de doorstroom van onderwijsassistenten naar de pabo te stimuleren en te vergemakkelijken. Speciale aandacht wordt gevraagd voor de problematiek rondom inkomstenderving en hoge kosten voor collegegeld. Het idee erachter is dat bij een verbeterde doorstroom meer onderwijsassistenten de lerarenopleiding basisonderwijs gaan volgen, hetgeen het lerarentekort kan verminderen. Dit vormt een aanleiding om onder onderwijsassistenten te peilen hoe groot de behoefte is om de lerarenopleiding basisonderwijs te gaan volgen, en in hoeverre financiële belemmeringen hen daarbij in de weg staan.

Naast het peilen van de bereidheid van onderwijsassistenten om een lerarenopleiding in het basisonderwijs te volgen, is het ook goed om een beeld te krijgen van de manier waarop onderwijsassistenten (kunnen) worden ingezet. Met het oog op het lerarentekort en het verlagen van de werkdruk kunnen onderwijsassistenten namelijk een rol spelen in de organisatie van het onderwijs op een school. De resultaten van dit onderzoek geven inzicht in de wijze waarop de inzet en opstroom van onderwijsassistenten een mogelijke oplossing kunnen bieden voor het lerarentekort in het primair onderwijs.

1.1 Definitie en onderzoeksvragen

Dit onderzoeksrapport biedt inzicht in de situatie van onderwijsassistenten. Deze groep kan vanuit meerdere perspectieven bekeken worden. Vandaar dat in deze rapportage de definitie van onderwijsassistent afwisselend is ‘mensen die zijn afgestudeerd aan de opleiding onderwijsassistent’ (hoofdstuk 2 en hoofdstuk 5) en ‘mensen die zijn aangesteld in de functie van onderwijsassistent’ (hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4). Deze laatste groep heeft niet per se een opleiding tot onderwijsassistent afgerond. Elk hoofdstuk start met een nadere definitie van de groep onderwijsassistenten die in dat hoofdstuk aan de orde komt.

1 Rijksoverheid (2018). Lerarentekort in het primair onderwijs. Verkregen op 14 februari 2018 van www.rijksoverheid.nl.

2 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017, 28 november). Kamerbrief betreft Lerarentekort. Verkregen op 14 februari van www.rijksoverheid.nl.

3 <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2017Z09437&did=2017D19575>.

Dit onderzoek is opgezet langs vier centrale onderzoeksvragen. Allereerst geven we een overzicht, een kwantitatieve foto, van de onderwijsassistenten die de afgelopen veertien jaar zijn afgestudeerd. In dit hoofdstuk gaan we verder in op vragen als hoeveel het er zijn, hoeveel en waar ze werkzaam zijn en beschrijven we enkele demografische kenmerken van de groep afgestudeerden. De centrale vraag die in dit hoofdstuk aan de orde komt is:

1. Hoe ziet de groep (afgestudeerde) onderwijsassistenten eruit en waar zijn ze te vinden?

In het derde hoofdstuk kijken we naar de huidige inzet van onderwijsassistenten. Hoe ziet de taakverdeling tussen onderwijsassistenten en leraren eruit, en zijn er taken die wellicht overgedragen kunnen worden van de leraar naar de onderwijsassistent? Uit een eerdere inventarisatie⁴ in opdracht van OCW blijkt dat onderwijsassistenten momenteel ingezet worden op de volgende taken:

- werken vanuit de arrangementen;
- voorbereiding van de les;
- begeleiding van leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte;
- nakijkwerk;
- indien nodig het overnemen van de klas.

Door onderwijsassistenten (op een andere manier) in te zetten zou de werkdruk van leraren mogelijk kunnen worden verlaagd. Dit onderzoek gaat daarom in op de vraag met welke taken onderwijsassistenten zich doorgaans bezighouden en in hoeverre ze hier tevreden mee zijn.

2. Voor welke taken en onderwijssituaties worden onderwijsassistenten doorgaans ingezet en in hoeverre ervaren zij deze als duidelijk en zijn zij hier tevreden over?

Naast de inzet van onderwijsassistenten wordt in dit onderzoek ook uitgebreid aandacht geschonken aan de intentie van onderwijsassistenten om een pabo-opleiding te volgen. Hierbij besteedt het onderzoek in het bijzonder aandacht aan de financiële prikkels en belemmeringen die bij deze keuze een rol spelen. Zo wordt naar aanleiding van de motie Kwint ingegaan op inkomstenderving en de kosten van het collegegeld. Dit onderzoek zal ook uitwijzen of het wegnemen van deze (financiële) belemmeringen - in de vorm van bepaalde prikkels - de bereidheid om de pabo te gaan volgen kan vergroten. De onderzoeksvraag die hier inzicht in moet geven, luidt als volgt:

3. Hoe groot is de behoefte onder werkende onderwijsassistenten om de pabo te gaan volgen, en kunnen financiële prikkels deze behoefte beïnvloeden?

Tot slot is in dit onderzoek aandacht voor de groep mensen die wel een opleiding tot onderwijsassistent heeft gevolgd, maar momenteel niet in het (basis)onderwijs werkt. Aan deze 'stille reserve' vragen we naar de bereidheid om (weer) als onderwijsassistent in het basisonderwijs te gaan werken. Daarnaast is aan deze groep gevraagd in hoeverre men overweegt een opleiding tot leraar basisonderwijs te volgen. De stille reserve is met name interessant in dit onderzoek, aangezien deze groep een aantoonbare affiniteit met het onderwijs heeft. Ook deze groep zou bij de keuze om een opleiding tot leraar basisonderwijs te volgen (financiële) belemmeringen kunnen ervaren.

4A. In hoeverre zijn gediplomeerde onderwijsassistenten die thans in een andere sector dan het onderwijs werken bereid om als onderwijsassistent op een school te gaan werken?

4B. Hoe groot is de behoefte onder gediplomeerde onderwijsassistenten die in een andere sector werkzaam zijn om de pabo te gaan volgen, en kunnen financiële prikkels deze behoefte beïnvloeden?

⁴ MWM2, Rapportage onderwijsassistenten, 3 november 2017

1.2 De onderzoeksopzet in vogelvlucht

ResearchNed heeft, in samenwerking met het ministerie, een vragenlijst ontwikkeld waarin bovenstaande vragen aan de orde komen. De vakbonden CNV en AOb hebben als klankbord gefungeerd bij de totstandkoming van de vragenlijst. Op basis van gegevens van DUO zijn ruim 13.000 mensen benaderd die als onderwijsassistent zijn afgestudeerd. Daarnaast is voor het zittend onderwijspersoneel een beroep gedaan op de leden van de vakbonden CNV en AOb. Via de vakbonden zijn ongeveer 4.000 onderwijsassistenten benaderd. Hoewel beide benaderingswijzen voor een bepaalde mate van overlap zorgen, konden via de vakbonden ook de onderwijsassistenten worden bereikt die *geen* opleiding tot onderwijsassistent hebben afgerond.

Bij de vragen met betrekking tot de bereidheid de opleiding tot basisschoolleraar te volgen (vragen 3 en 4B) is gebruikgemaakt van een zogenaamde *vignettenmethode*. Hierbij krijgen de respondenten een serie van stellingen voorgelegd waarbij er roulerend condities worden weergegeven op basis waarvan de keuze voor een opleiding tot leraar basisonderwijs aantrekkelijker dan wel onaantrekkelijker wordt gemaakt. Daarmee leent deze methode zich goed om de kritische grenzen in kaart te brengen van de overweging om al dan niet een lerarenopleiding basisonderwijs te willen volgen. Het gebruikmaken van de *vignettenmethode* draagt zo bij aan een betere voorspelbaarheid van deze overweging. Dit komt doordat er meer inzicht wordt verkregen in welke prikkels het meest bepalend zijn voor iemands uiteindelijke beslissing om al dan niet de pabo te willen gaan volgen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt allereerst een kwantitatieve foto gepresenteerd van afgestudeerde onderwijsassistenten. Uitgangspunt hierbij is een beeld te schetsen van het aantal onderwijsassistenten dat de afgelopen jaren is afgestudeerd aan de mbo-opleiding tot onderwijsassistent. Voor deze groep is nagegaan wat ze na de opleiding zijn gaan doen: werken in het onderwijs, doorstuderen aan de pabo of iets anders. Met deze kwantitatieve foto wordt een duidelijk beeld geschetst van de populatie van mensen die de opleiding tot onderwijsassistent hebben afgerond. In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de werkbeleving van onderwijsassistenten en wordt aandacht geschonken aan de taakverdeling met leraren. Hoofdstuk 4 gaat in op de bereidheid van onderwijsassistenten om de pabo te gaan volgen. De bereidheid van de stille reserve om weer in het (primair) onderwijs te gaan werken, komt ten slotte in hoofdstuk 5 aan de orde.

2 Een kwantitatieve foto van onderwijsassistenten

2.1 Onderzoeksvraag

Met het oog op het lerarentekort en het verlagen van de werkdruk kunnen onderwijsassistenten mogelijk een rol spelen bij de organisatie van het onderwijs op een school. De vraag die dan opkomt, is of deze personen op de arbeidsmarkt ook daadwerkelijk te vinden zijn. In dit hoofdstuk wordt een schets gegeven van het aantal gediplomeerden van de opleiding tot onderwijsassistent en de mate waarin deze afgestudeerden behouden zijn gebleven voor het onderwijs. Door verschillende administratieve bestanden aan elkaar te koppelen, is de stroom van onderwijsassistenten naar de arbeidsmarkt in kaart gebracht. CentERdata heeft deze koppeling bewerkstelligd en verschillende doorkijkjes gemaakt. De resultaten hiervan worden in dit hoofdstuk besproken. De vraag die in dit eerste hoofdstuk aan de orde komt is:

1. Hoe ziet de groep (afgestudeerde) onderwijsassistenten eruit?

Bij de beantwoording van deze vraag kijken we niet alleen naar de groep mensen die werkzaam is als onderwijsassistent, maar schenken ook aandacht aan de groep mensen die de opleiding tot onderwijsassistent heeft afgerond.

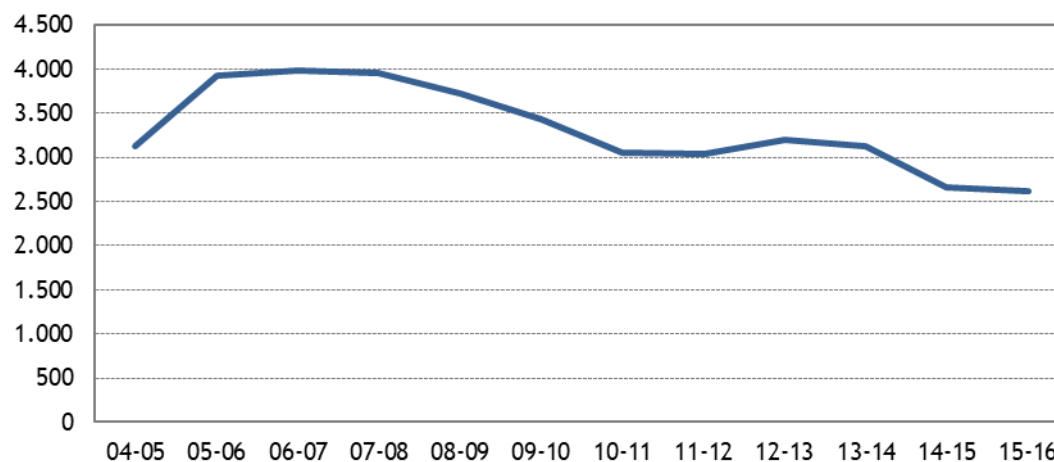
2.2 Definities

Allereerst is het goed om kort stil te staan bij de definitie van onderwijsassistent die in dit hoofdstuk wordt gehanteerd. In dit hoofdstuk komt de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerde onderwijsassistenten aan de orde. Deze arbeidsmarktsituatie is gebaseerd op een peiling die is gedaan op 1 oktober 2016. Als we het over onderwijsassistenten hebben, bedoelen we mensen die sinds het schooljaar 2004/2005 zijn afgestudeerd aan de mbo-opleiding niveau 4 tot onderwijsassistent.

2.3 Afstuderen, werken en doorstuderen

Sinds schooljaar 2004/2005 zijn er bijna 40.000 onderwijsassistenten afgestudeerd, gemiddeld zo'n 3.300 per jaar. Het aantal afgestudeerde onderwijsassistenten neemt vanaf 2008 gestaag af naar circa 2.600 in 2014-2015 en 2015-2016 (figuur 1).

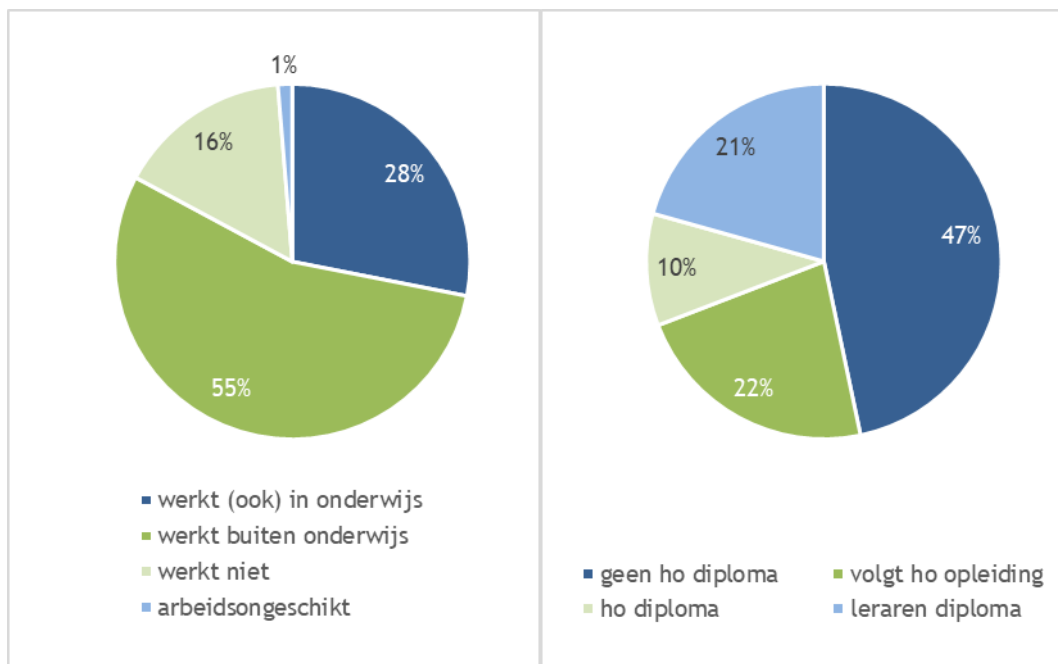
Figuur 1 Aantal afgestudeerde onderwijsassistenten

Bron: CentERdata, N=39.816 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten)

Bekijken we deze groep afgestudeerden (figuur 2) dan zien we dat ruim een kwart (28%) van de onderwijsassistenten (ook) werkzaam is in het onderwijs, het merendeel in het po (79%, niet in deze figuur weergegeven). Meer dan de helft van de afgestudeerden (55%) is werkzaam buiten het onderwijs en zestien procent werkt niet. Eén op de drie afgestudeerden (31%) is doorgegaan met studeren en heeft inmiddels een ho-opleiding dan wel lerarenopleiding afgerond. Nog eens 22 procent volgt momenteel een opleiding in het hoger onderwijs (inclusief lerarenopleidingen). Iets minder dan de helft (47%) van de afgestudeerde onderwijsassistenten heeft geen diploma in het hoger onderwijs behaald en volgt momenteel ook geen opleiding in het hoger onderwijs.

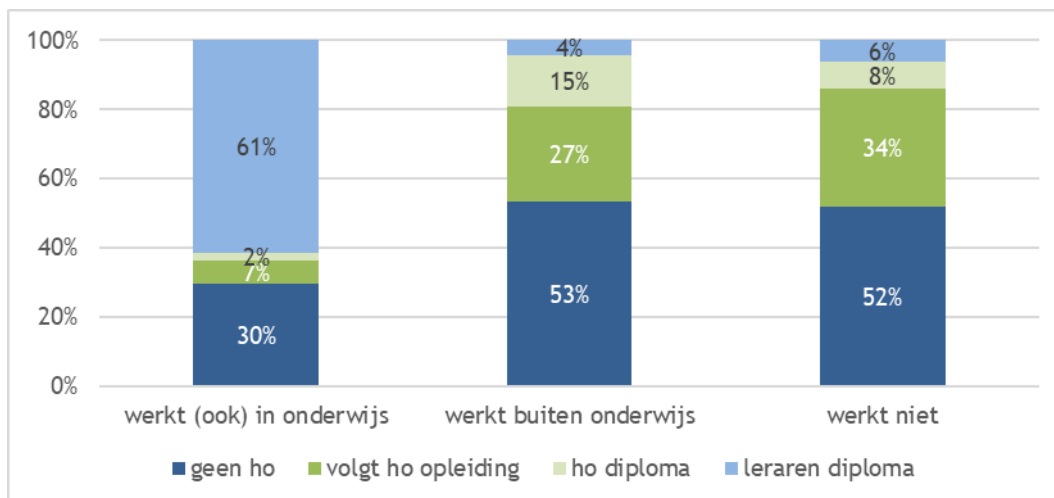
Figuur 2 Arbeidsmarktsituatie en vervolgopleiding afgestudeerde onderwijsassistenten (percentages, peildatum 1-10-2016)

Bron: CentERdata, N= 39.816; betreft uitstroomcohort 2004 tot en met 2016 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten)

Combineren we de arbeidsmarktsituatie met het opleidingsniveau van de onderwijsassistenten (figuur 3) dan valt direct op dat het merendeel van de afgestudeerde onderwijsassistenten die werkzaam zijn in het onderwijs een ho-diploma heeft behaald (63%) (meestal in de vorm van een lerarenopleiding: 61%) of hiermee bezig is (7%). Zo'n zeventig procent van de afgestudeerden die in het onderwijs werken, heeft dus een vervolgopleiding in het hoger onderwijs afgerond of is hiermee bezig. Slechts dertig procent van de in het onderwijs werkende onderwijsassistenten heeft geen ho-opleiding afgerond en volgt er ook geen. Bij de onderwijsassistenten die niet in het onderwijs werken, ligt het aandeel dat een vervolgopleiding heeft afgerond of hiermee bezig is met 46 procent beduidend lager.

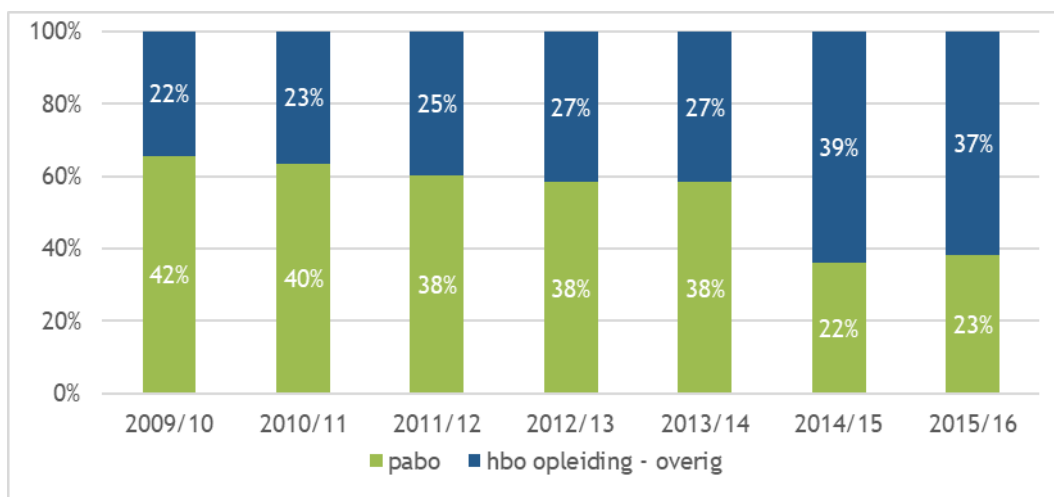
Figuur 3 Opleidingsniveau en arbeidsmarktsituatie afgestudeerde onderwijsassistenten (percentages, peildatum 1-10-2016)

Bron: CentERdata, werkt (ook) in het onderwijs N=11.189; werkt buiten het onderwijs N=21.798; werkt niet N=6.308; betreft uitstroomcohort 2004 tot en met 2016; arbeidsongeschikten zijn buiten beschouwing gelaten (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten)

Opgemerkt moet worden dat de doorstroom naar de pabo (de meest voorkomende lerarenopleiding waar onderwijsassistenten naar doorstromen) de afgelopen jaren in relatieve zin afneemt. In figuur 4 is de doorstroom vanuit de opleiding onderwijsassistent naar het hbo weergegeven. Te zien is dat het aandeel studenten dat de pabo verkiest boven een andere hbo-opleiding de afgelopen jaren kleiner wordt. Deze daling wordt vooral veroorzaakt door de invoering van de toelatingstoetsen geschiedenis, aardrijkskunde, en natuur en techniek bij de pabo's in 2014/2015 (Van Ruyven, 2016⁵).

Figuur 4 Bestemming gediplomeerden mbo opleiding onderwijsassistent (percentages)

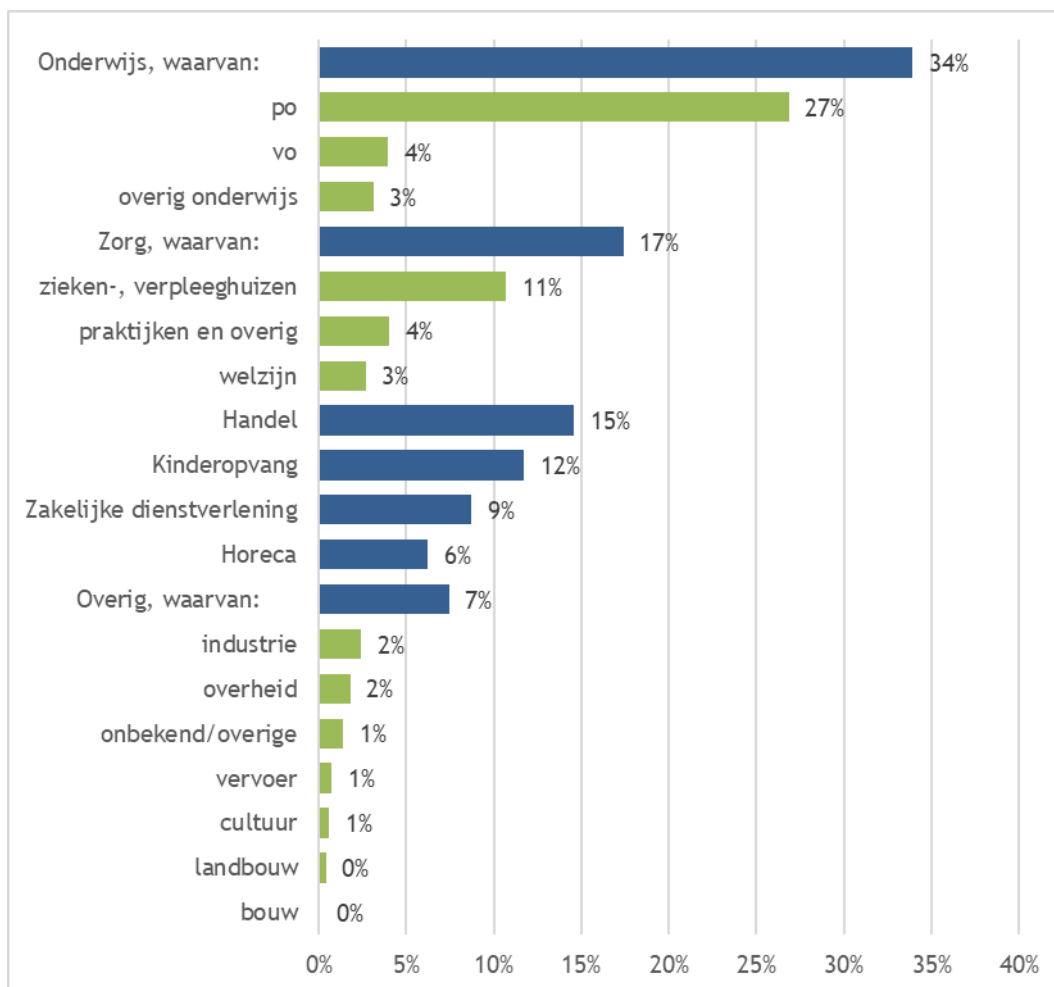
Bron: CentERdata, N=39.816 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten)

5 Van Ruyven, 2016, The Effects of Entry-Tests during Primary-School Teacher Education in the Netherlands, <https://thesis.eur.nl/pub/36746/Ruijven.pdf>.

2.4 Werkende (afgestudeerde) onderwijsassistenten

In deze paragraaf kijken we verder naar de positie op de arbeidsmarkt van de afgestudeerden van de opleiding tot onderwijsassistent. Zo geeft figuur 5 de arbeidsmarktsector weer waar afgestudeerde onderwijsassistenten (sinds 2004/2005) werkzaam zijn⁶. Een derde van de werkende afgestudeerden is werkzaam in het onderwijs, waarvan het merendeel in het primair onderwijs. Ook is een groot gedeelte van de afgestudeerde onderwijsassistenten werkzaam in de zorg (17%). Deze onderwijsassistenten zijn het vaakst terug te vinden in de zieken- en verpleeghuizen (11%). Tot slot vinden relatief veel onderwijsassistenten een baan in de sector handel (veelal als winkel- en administratief personeel) (15%) en de kinderopvang (12%).

Figuur 5 Sector waarin afgestudeerde onderwijsassistenten werkzaam zijn (percentages)

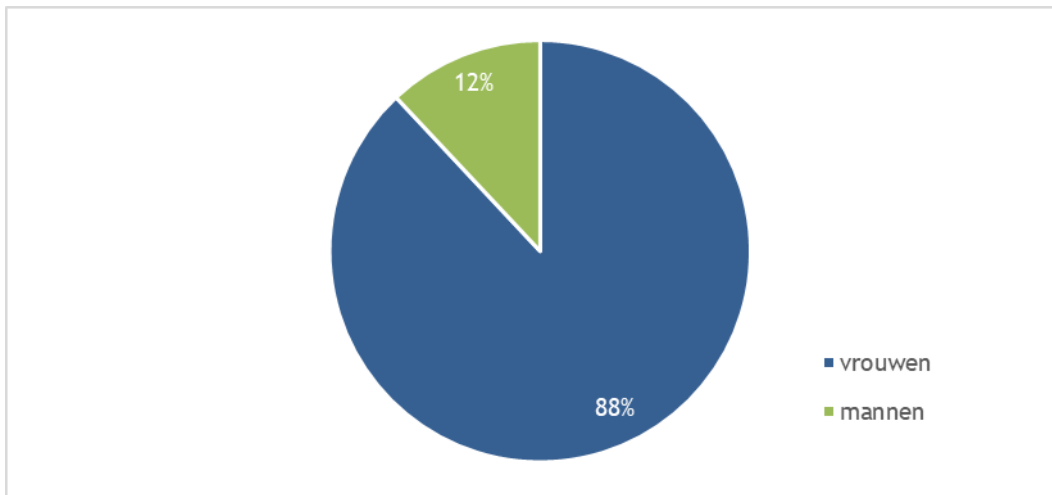
Bron: CentERdata, N=32.987 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten die betaald werk verrichten)

6 Het aandeel onderwijsassistenten werkzaam in het onderwijs in figuur 5 wijkt af van het aandeel weergegeven in figuur 2. In figuur 2 zijn ook niet-werkenden en arbeidsongeschikten meegenomen in de berekening. Figuur 5 betreft alleen afgestudeerden die werken.

2.5 Persoonskenmerken onderwijsassistenten

Tot slot kijken we naar de demografische kenmerken van de afgestudeerde onderwijsassistenten. In figuur 6 zien we dat verreweg het grootste deel van de onderwijsassistenten vrouw is. Deze verhouding vinden we zowel bij onderwijsassistenten die binnen als bij hen die buiten het onderwijs werkzaam zijn. Ook wat een eventueel gekozen vervolgopleiding betreft, zien we deze verdeling terug. Dit houdt in dat zowel mannelijke als vrouwelijke onderwijsassistenten in dezelfde mate de weg naar het vervolgonderwijs weten te vinden.

Figuur 6 Verdeling onderwijsassistenten naar geslacht, in percentages

Bron: CentERdata, N=39.816 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten)

2.6 Conclusie

- Sinds 2004 zijn er bijna 40.000 onderwijsassistenten afgestudeerd. Het aantal afgestudeerden neemt de afgelopen jaren gestaag af van ongeveer 4.000 in 2005/2006 naar zo'n 2.600 in 2015/2016, een afname van 35 procent.
- 55 procent van de afgestudeerden werkt buiten het onderwijs en ruim een kwart is werkzaam in het onderwijs, zij het niet altijd als onderwijsassistent. Zo hebben twee op de drie afgestudeerden werkzaam in het onderwijs een vervolgopleiding in het hoger onderwijs gevolgd ofwel volgen deze. Met name de lerarenopleiding is bij deze groep in trek. Bij onderwijsassistenten die niet in het onderwijs werken, kiest amper de helft voor een vervolgopleiding in het hoger onderwijs.
- Van alle doorstromers naar het vervolgonderwijs is het aandeel afgestudeerden dat voor een lerarenopleiding basisonderwijs kiest sinds 2014/2015 met circa 20 procentpunt afgenomen, van circa 60 procent naar minder dan 40 procent. Dit is met name het gevolg van de invoering van de toelatingstoetsen geschiedenis, aardrijkskunde, en natuur en techniek bij de pabo's in het schooljaar 2014/2015 (Van Ruyven, 2016)⁷.
- Richtten we ons op de *werkende* onderwijsassistenten dan is een derde van de afgestudeerden terug te vinden in het onderwijs, met name in het primair onderwijs. Ook is een groot gedeelte van de afgestudeerde onderwijsassistenten werkzaam in de zorg (17%), veelal in ziekenhuizen en verpleeghuizen. Een derde arbeidsmarktsector waar afgestudeerde onderwijsassistenten vaak terecht komen is de handel (winkel en administratie). Bovendien zien we ze vaak terug in de kinderopvang.

7 Van Ruyven, 2016, The Effects of Entry-Tests during Primary-School Teacher Education in the Netherlands, <https://thesis.eur.nl/pub/36746/Ruijven.pdf>.

- Qua gemiddeld maandinkomen zien we weinig verschillen tussen onderwijsassistenten werkzaam binnen en buiten het onderwijs. Onderwijsassistenten die aansluitend aan de opleiding een lerarenopleiding hebben afgerond hebben een vergelijkbaar salaris als hun tegenhangers die een andere ho-opleiding hebben gevolgd. Ook afgestudeerde onderwijsassistenten die geen vervolgopleiding hebben genoten en werkzaam zijn in het onderwijs hebben een vergelijkbaar inkomen als hun tegenhangers die buiten het onderwijs werken.
- Verreweg de meerderheid van de afgestudeerde onderwijsassistenten is vrouw (88%). Er zijn geen verschillen tussen mannen en vrouwen als het gaat om het gekozen carrièrepad; zowel mannen als vrouwen kiezen in dezelfde mate voor een baan binnen of buiten het onderwijs of voor een vervolgopleiding in het hoger onderwijs.

3 Werkbeleving onderwijsassistenten

3.1 Onderzoeksvraag

Uit een inventarisatie onder een kleine groep leraren (40 po- en 33 vo-leraren)⁸ komt naar voren dat er onduidelijkheden bestaan bij leraren over de exacte taakverdeling tussen leraren en onderwijsassistenten. Omdat inzicht in de taken die werkende onderwijsassistenten verrichten nodig is om het onderwijs anders te kunnen organiseren, is het van belang om in kaart te brengen voor welke taken ze in de praktijk worden ingezet. De onderzoeksvraag die in dit hoofdstuk aan de orde komt, luidt:

2. Voor welke taken en onderwijssituaties worden onderwijsassistenten doorgaans ingezet en in hoeverre ervaren zij deze als duidelijk en zijn zij hier tevreden over?

Hierbij gaan we niet alleen in op de taken die onderwijsassistenten uitvoeren en op de onderwijssituaties waarbij ze worden ingezet, maar ook op de duidelijkheid van de taakverdeling tussen leraar en onderwijsassistent. Ten slotte schenken we aandacht aan de tevredenheid van onderwijsassistenten over de uit te voeren taken en de werkomstandigheden.

3.2 Definitie / afbakening

Bij het beantwoorden van deze onderzoeksvraag gaat het om het in kaart brengen van de taken van onderwijsassistenten die werkzaam zijn in het primair onderwijs. Binnen het primair onderwijs zijn ook onderwijsassistenten werkzaam die niet de opleiding tot onderwijsassistent hebben afgerond: mensen met een diploma agogisch medewerker, sociaal pedagogisch hulpverlener (SPH), kinder- en jeugdverzorger, inrichtingsmedewerker, sociaal pedagogisch werker (SPW), basisschoolleraar en verpleegkundige. Uit dit onderzoek blijkt dat het aandeel onderwijsassistenten dat een andere opleiding afrondde relatief klein is. Hoe deze verdeling zich in de populatie verhoudt, is niet nader onderzocht. In de volgende tabellen en figuren zijn als onderwijsassistent gedefinieerd, de mensen die:

- werkzaam zijn in het basis- of speciaal onderwijs;
- en werkzaam zijn als onderwijsassistent.

Aan de online survey hebben 6.600 mensen deelgenomen. Van deze groep mensen voldoet 21 procent aan bovenstaande definitie. De overige 79 procent zijn bijvoorbeeld mensen die niet werkzaam zijn in het primair onderwijs als onderwijsassistent, maar ook mensen die met pensioen of arbeidsongeschikt zijn. Derhalve zijn de tabellen en figuren in dit hoofdstuk gebaseerd op een groep van 1.366 onderwijsassistenten. Middels weegfactoren⁹ is gecorrigeerd voor steekproefafwijkingen.

3.3 Taken

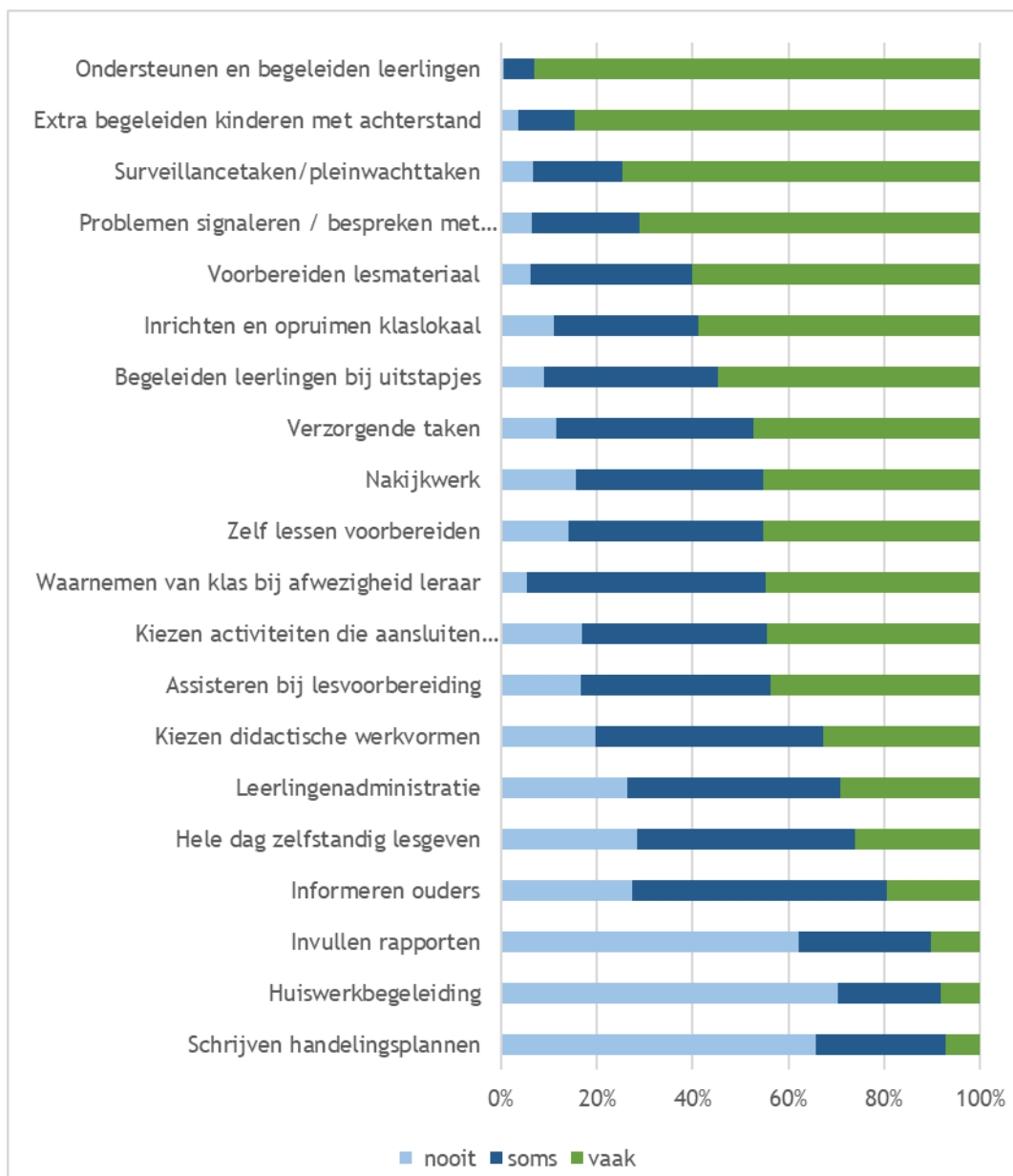
In figuur 7 zien we dat het merendeel van de onderwijsassistenten aangeeft zich vaak bezig te houden met het ondersteunen en (extra) begeleiden van leerlingen (met een leerachterstand). Meer dan negentig procent draagt vaak zorg voor het ondersteunen en begeleiden van leerlingen, en 85 procent is vaak actief bij het extra begeleiden van leerlingen met een leerachterstand. Daarnaast worden onderwijsassistenten vaak ingezet voor surveillance- of pleinwachttaken (75%) en het signaleren van problemen bij leerlingen die vervolgens besproken worden met de leraar (71%).

8 Zie bijlage 6.1.

9 Zie bijlage 6.2.

Onderwijsassistenten geven het vaakst aan nauwelijks bezig te zijn met het schrijven van handelingsplannen (7%), het verzorgen van huiswerkbegeleiding (8%) en het invullen van rapporten (10%). Verder blijkt een redelijk aandeel onderwijsassistenten zich vaak bezig te houden met taken die lijken op de taken van een leraar. Zo geeft ruim een kwart (26%) van de onderwijsassistenten aan vaker zelfstandig les te geven en zelfs 45 procent neemt de klas waar bij afwezigheid van de leraar. In dit onderzoek is echter niet duidelijk geworden of dit al dan niet gebeurt onder toezicht van een leraar.

Figuur 7 Taken onderwijsassistenten (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

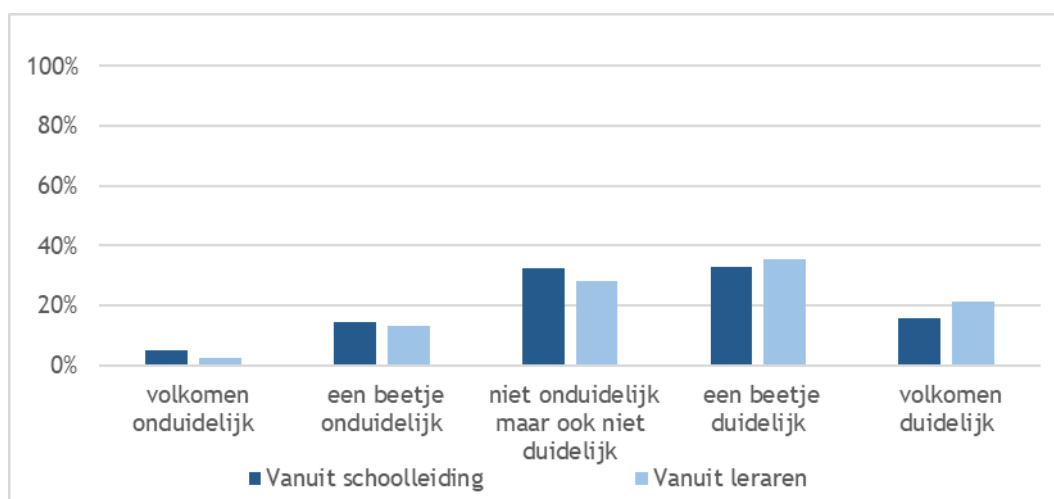
Bij een verdiepende analyse (niet nader weergegeven) is gekeken naar het verschil in taken tussen onderwijsassistenten in het basis- en speciaal onderwijs. Onderwijsassistenten in het speciaal onderwijs houden zich doorgaans vaker bezig met het inrichten en opruimen van het klaslokaal, verzorgende taken, het begeleiden van leerlingen tijdens uitstapjes, het signaleren van problemen bij leerlingen en het bespreken van deze problemen met de leraar, en surveillance- en pleinwachttaken.

Onderwijsassistenten in het basisonderwijs houden zich juist vaker bezig met taken als het begeleiden van leerlingen met een achterstand, huiswerkbegeleiding en het schrijven van handelingsplannen. Met betrekking tot de overige taken zijn er niet zulke duidelijke verschillen te zien tussen onderwijsassistenten in het basisonderwijs en in het speciaal onderwijs.

3.4 Duidelijkheid over de taakverdeling tussen leraren en onderwijsassistenten

Onderwijsassistenten kunnen door verschillende personen binnen de schoolorganisatie worden aangestuurd: de directie, IB'ers, leraren, et cetera. In de eerder genoemde peiling onder leraren werd al aangegeven dat er in de lerarenopleiding nauwelijks aandacht is voor de omgang met en inzet van onderwijsassistenten. Bovendien gaven leraren aan dat de taakverdeling tussen leraren en onderwijsassistenten niet altijd even duidelijk is en dat meer visie is gewenst vanuit de schoolleiding. Uit figuur 8 blijkt dat de taakverdeling tussen leraren en onderwijsassistenten ook bij laatstgenoemde groep niet altijd even duidelijk is. Onderwijsassistenten blijken iets meer tevreden over de taakverdeling aangestuurd door de leraren dan over de taakverdeling aangestuurd door de schoolleiding. Bijna zestig procent van de onderwijsassistenten geeft aan de taakverdeling aangestuurd door de leraren (een beetje) duidelijk te vinden. Daarentegen vindt minder dan de helft van de onderwijsassistenten de taakverdeling vanuit de schoolleiding (een beetje) duidelijk.

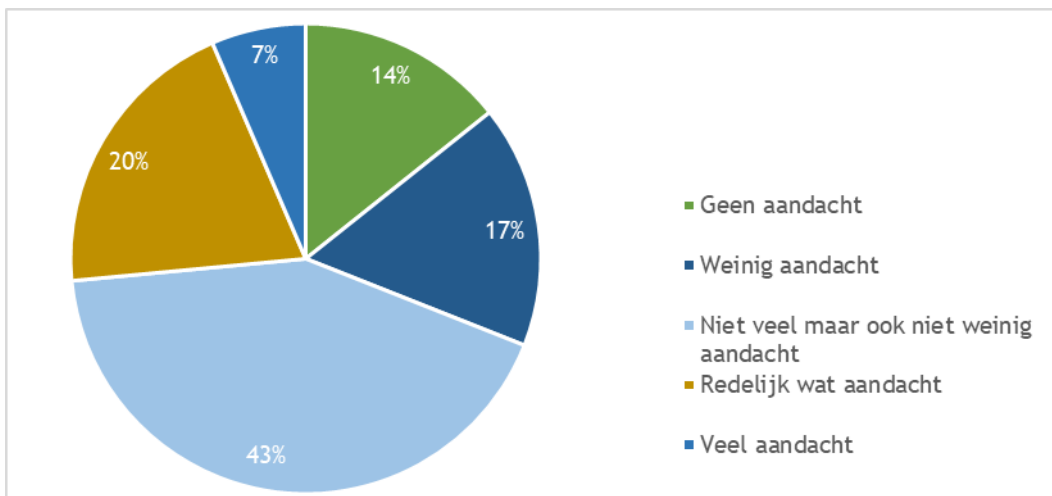
Figuur 8 Ervaren duidelijkheid over de taakverdeling (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Het grootste deel van deze onderwijsassistenten (43%) geeft aan dat er niet veel maar ook niet weinig aandacht was voor de taakverdeling met de leraar gedurende de opleiding tot onderwijsassistent. Zo'n 27 procent is van mening dat hier redelijk tot veel aandacht aan werd besteed (figuur 9).

Figuur 9 Het aan bod komen van de taakverdeling met de leraar in de opleiding (percentages)

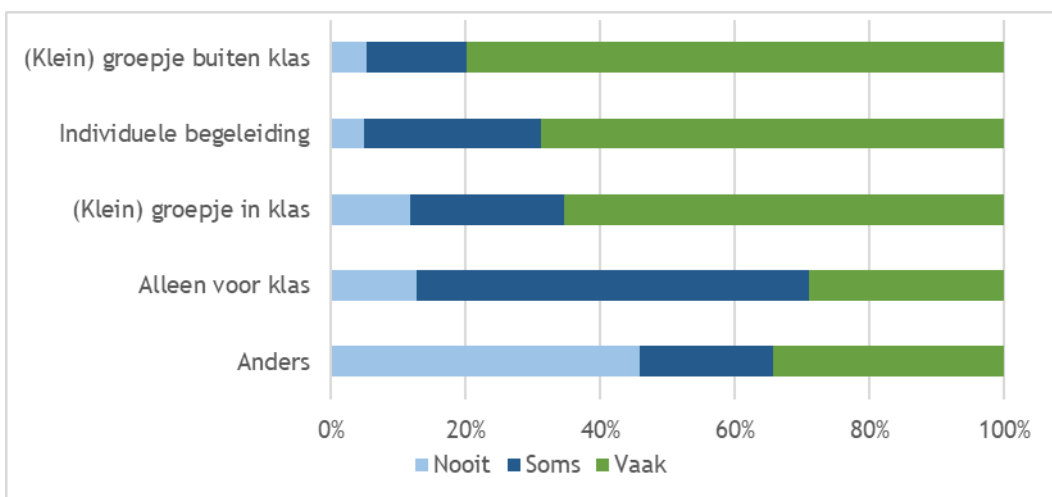
Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.174 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs en gediplomeerd als onderwijsassistent)

3.5 Inzet onderwijsassistent in verschillende onderwijssituaties

Er zijn verschillende situaties in het onderwijs te onderscheiden waarin onderwijsassistenten mogelijk kunnen worden ingezet. Zo worden onderwijsassistenten bijvoorbeeld ingezet voor begeleiding aan één leerling, aan een (klein) groepje *in* de klas, aan een (klein) groepje *buiten* de klas, of zelfs aan de hele klas zonder begeleiding van een leraar.

Bijna tachtig procent van de onderwijsassistenten geeft aan vaak met een klein groepje buiten de klas aan de slag te gaan (figuur 10). Ook individuele begeleiding (69%) en het begeleiden van een (klein) groepje *in* de klas (65%) komt vaker voor. Onderwijsassistenten blijken minder vaak alleen voor de klas te staan. Desalniettemin geeft meer dan de helft van de onderwijsassistenten aan dat dit soms gebeurt.

Figuur 10 Onderwijsvorm waarin onderwijsassistenten worden ingezet (percentages)

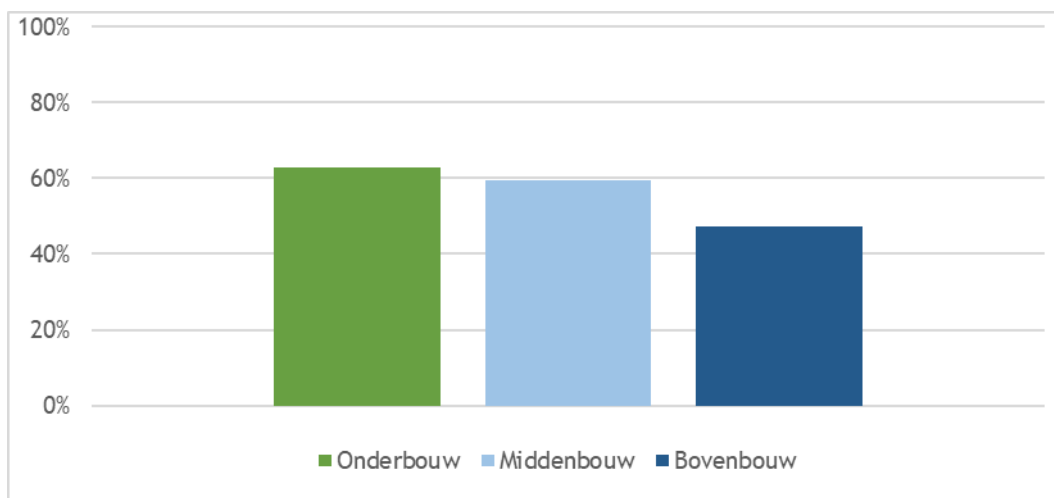
Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Behalve in de hierboven beschreven situaties in het onderwijs geven onderwijsassistenten aan ook in andersoortige situaties ingezet te worden. Hierbij worden de volgende situaties vaak genoemd: het alleen voor de klas staan indien leraren ziek zijn of voor kortere tijd afwezig zijn (bijvoorbeeld pauze), het lesgeven aan een deel van de (combinatie)klas buiten de klas, het lesgeven in een bepaald soort vak en het samen lesgeven met de leraar of deze hierbij assisteren.

In een verdiepende analyse is nagegaan of onderwijsassistenten binnen het speciaal onderwijs in andere onderwijssituaties worden ingezet dan binnen het reguliere basisonderwijs. Het grootste verschil in inzet van onderwijsassistenten heeft betrekking op de begeleiding van kleine groepjes leerlingen. Waar in het basisonderwijs onderwijsassistenten met name worden ingezet bij het begeleiden van kleine groepjes leerlingen *buiten* de klas, geven onderwijsassistenten binnen het speciaal onderwijs met name begeleiding aan kleine groepjes leerlingen *in* de klas. Ook worden onderwijsassistenten in het basisonderwijs vaker ingezet voor individuele begeleiding dan in het speciaal onderwijs. De gevonden verschillen blijken significant te zijn.

Onderwijsassistenten zijn het vaakst werkzaam in de onderbouw (63%) en middenbouw (60%) (figuur 11). Zij kunnen in meerdere bouwen worden ingezet. Zo kan een onderwijsassistent werkzaam zijn in de boven- en onderbouw. Uit nadere analyse blijkt dat 69 procent van de onderwijsassistenten werkzaam in de middenbouw ook wordt ingezet in de bovenbouw. Zo'n 57 procent van de onderwijsassistenten die aangaven werkzaam te zijn in de middenbouw is ook werkzaam in de onderbouw. Ongeveer de helft (48%) van de onderbouwers is tevens werkzaam in de bovenbouw. Hieruit blijkt dat onderwijsassistenten door de hele school ingezet worden.

Figuur 11 Bouw waarin onderwijsassistenten werkzaam zijn, (percentages)

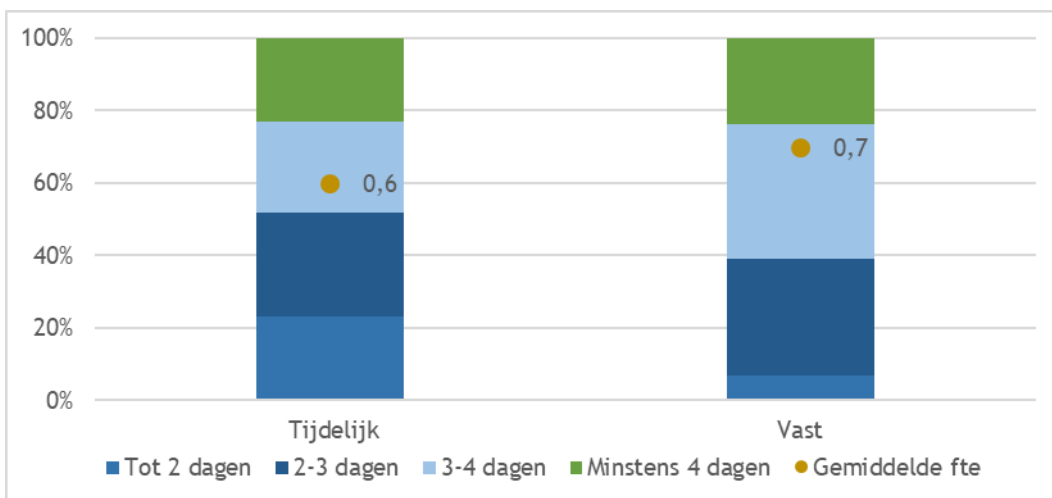

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Onderwijsassistenten met een vaste aanstelling hebben een aanstelling van 0,7 fte. Bij degenen met een tijdelijke aanstelling ligt dit iets lager: in dit geval is de gemiddelde aanstelling 0,6 fte (figuur 12)¹⁰. Bij de berekening van deze fte is uitgegaan van een 40-urige werkweek. Onderwijsassistenten met een vaste aanstelling werken het vaakst meer dan drie maar minder dan vier dagen per week; assistenten met een tijdelijke aanstelling werken veelal twee maar maximaal drie dagen per week.

10 Bij de berekening van het aantal fte is uitgegaan van een normaanstelling van 40 uur per week.

Figuur 12 Aanstellingsomvang van werkzame onderwijsassistenten (percentages en fte)

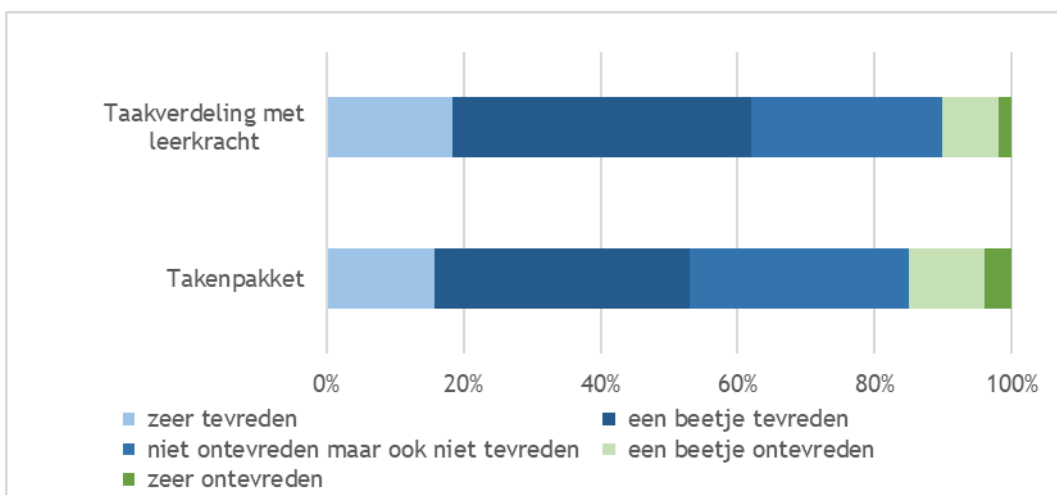

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

3.6 Tevredenheid over de functie van onderwijsassistent

De tevredenheid van onderwijsassistenten over hun functie kan blijken uit verscheidene zaken. In dit onderzoek bakenen we de tevredenheid af door deze te betrekken op het takenpakket, de taakverdeling tussen leraar en onderwijsassistent en de werkomstandigheden. Uit figuur 13 blijkt dat ruim 60 procent van de onderwijsassistenten (zeer) tevreden is over de taakverdeling met de leerkracht en dat ongeveer de helft (zeer) tevreden is met het takenpakket als onderwijsassistent. Slechts een kleine groep onderwijsassistenten is (zeer) ontevreden over deze aspecten (respectievelijk 10% en 15%).

Figuur 13 Tevredenheid met het takenpakket en taakverdeling (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Aangezien eerder bleek dat bijna zestig procent van de onderwijsassistenten van mening is dat de taakverdeling vanuit de schoolleiding of de leraren (enigszins) duidelijk is, is in een verdiepende analyse nagegaan of dit wellicht samenhangt met de tevredenheid met de taakverdeling. Uit de analyse blijkt dat hoe duidelijker de taakverdeling vanuit de schoolleiding en de leraren wordt bevonden, des te tevredener onderwijsassistenten zijn over de taakverdeling (tabel 2 en 3). Te zien is dat het grootste gedeelte van de onderwijsassistenten die aangeven (zeer) ontevreden te zijn met de taakverdeling ook aangeven de taakverdeling vanuit zowel de leraren als de schoolleiding onduidelijk te vinden.

Tabel 2 *Samenhang tussen duidelijkheid vanuit de schoolleiding en de tevredenheid over de taakverdeling*

		Duidelijkheid taakverdeling				
		volkomen onduidelijk	beetje onduidelijk	duidelijk noch onduidelijk	beetje duidelijk	volkomen duidelijk
Tevredenheid taakverdeling	zeer ontevreden	26%	26%	16%	32%	0%
	beetje ontevreden	29%	37%	22%	7%	5%
	niet ontevreden - niet tevreden	5%	21%	49%	19%	7%
	een beetje tevreden	1%	9%	31%	48%	11%
	zeer tevreden	1%	5%	17%	30%	46%
	Totaal	5%	14%	32%	33%	16%

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

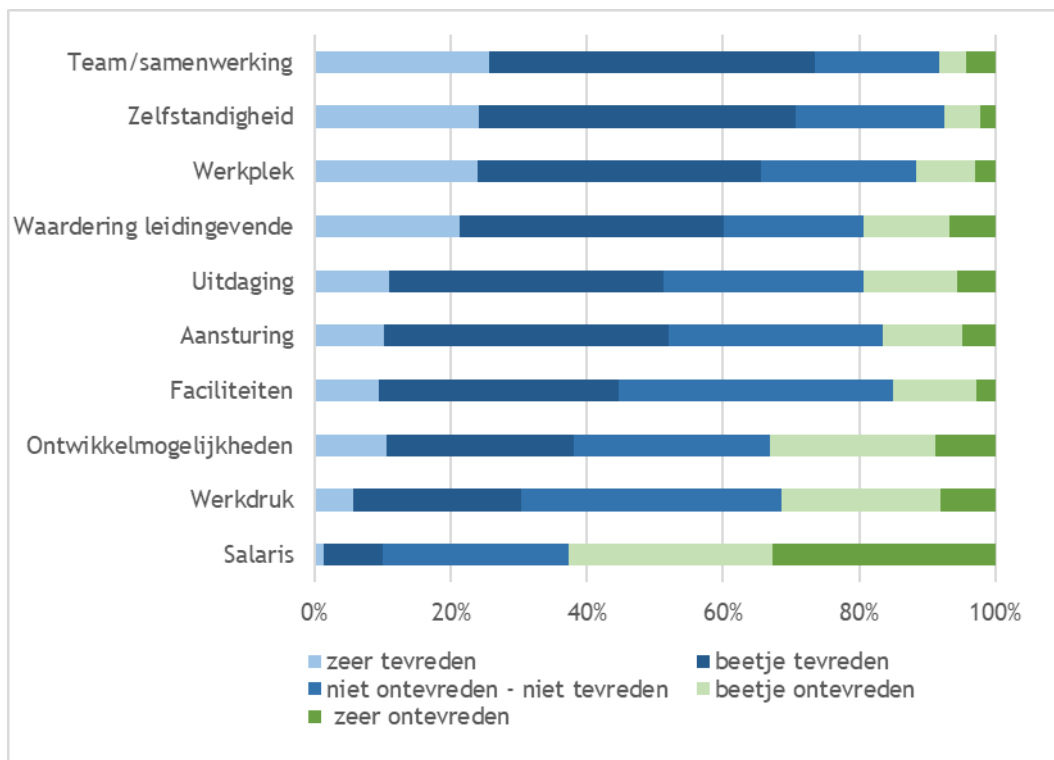
Tabel 3 *Samenhang tussen duidelijkheid vanuit de leraren en de tevredenheid over de taakverdeling*

		Duidelijkheid taakverdeling				
		volkomen onduidelijk	beetje onduidelijk	duidelijk noch onduidelijk	beetje duidelijk	volkomen duidelijk
Tevredenheid taakverdeling	zeer ontevreden	32%	32%	5%	0%	32%
	beetje ontevreden	11%	55%	22%	7%	5%
	niet ontevreden - niet tevreden	3%	19%	48%	23%	7%
	een beetje tevreden	0%	5%	24%	56%	16%
	zeer tevreden	0%	3%	12%	23%	62%
	Totaal	2%	13%	28%	35%	21%

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Met betrekking tot de werkomstandigheden blijken onderwijsassistenten het meest tevreden te zijn met de samenwerking binnen het team, met de mate van zelfstandigheid die hen wordt toegedicht en over hun werkplek. Bijna zeven van de tien onderwijsassistenten zijn hier positief over. Over het salaris, de werkdruk en de mogelijkheden tot persoonlijke ontwikkeling is men het minst tevreden. Zo geeft ruim zestig procent van de onderwijsassistenten aan (zeer) ontevreden te zijn met het salaris (figuur 14).

Figuur 14 Tevredenheid over de werkomstandigheden onder de werkende onderwijsassistenten (percentages)

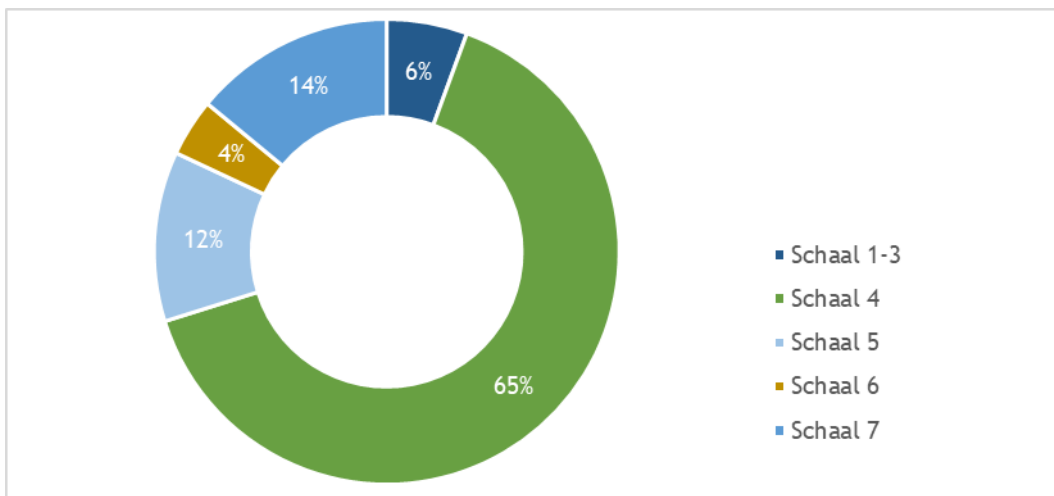
Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Aan de onderwijsassistenten is verder gevraagd wat de tevredenheid over de werkomstandigheden verder zou kunnen vergroten. De volgende zaken worden veelvuldig genoemd door de respondenten: een hoger salaris, meer waardering, betere doorgroeimogelijkheden, het verlagen van de werkdruk, betere communicatie, meer duidelijkheid over het takenpakket, verbetering van de werkplek (velen willen graag een eigen werkplek om te werken met leerlingen), het krijgen van meer uren om alle taken uit te kunnen voeren (met name administratieve), het krijgen van meer verantwoordelijkheid, een hogere kans op een vaste aanstelling en het krijgen van meer uitdaging in het takenpakket.

3.7 Loopbaanontwikkeling

Een meerderheid van de werkende onderwijsassistenten (65%) wordt betaald in schaal 4. Zie hiervoor ook figuur 15. Dit houdt in dat het grootste gedeelte van de onderwijsassistenten een (fulltime) salaris heeft van tussen de 1.513 en 2.160 euro bruto per maand. Hoewel onderwijsassistenten met een vaste aanstelling en onderwijsassistenten met een tijdelijke aanstelling beiden het vaakst betaald worden in schaal 4, worden onderwijsassistenten met een vaste aanstelling vaker dan degenen met een tijdelijke aanstelling betaald in een hogere schaal. De leeftijd van de onderwijsassistenten blijkt niet van invloed te zijn op de schaal waarin ze betaald worden.

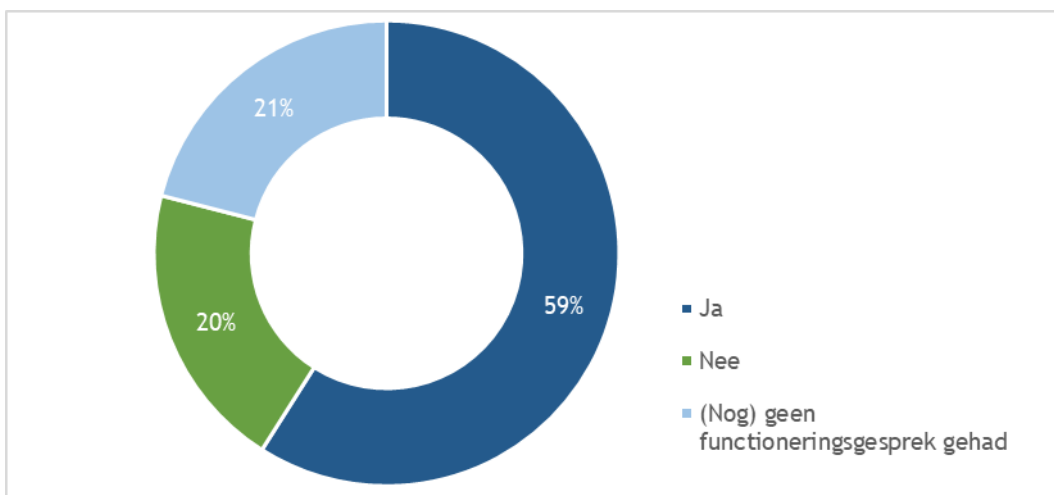
Figuur 15 Schaal waarin onderwijsassistenten worden betaald (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

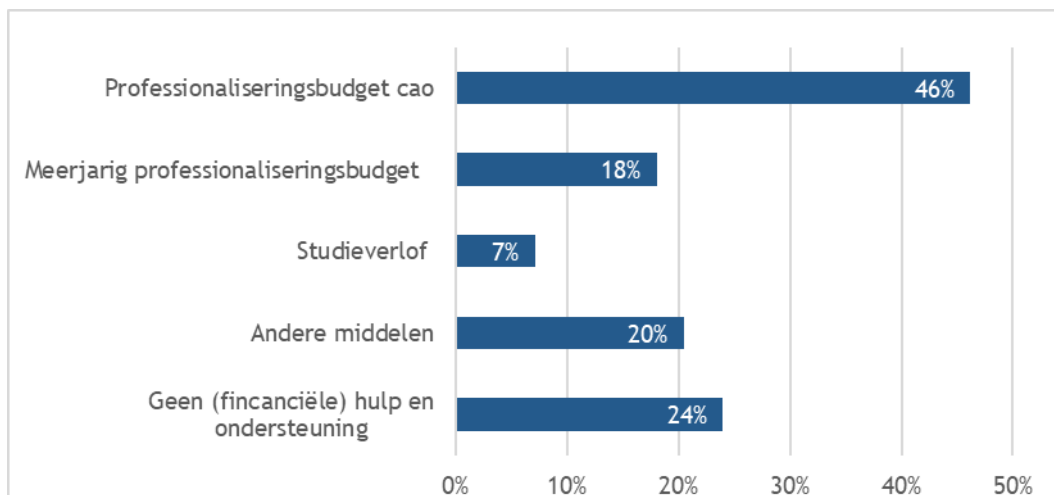
Onderwijsassistenten willen zich graag verder ontwikkelen, maar ze zijn niet altijd tevreden over de loopbaanmogelijkheden (figuur 14). Desalniettemin komt het bij meer dan de helft van de functioneringsgesprekken met onderwijsassistenten aan de orde (59%). Het wordt dus wel besproken, maar de mogelijkheden tot doorgroeien zijn wellicht beperkt (figuur 16). Zo geeft bijna een kwart van de respondenten aan geen (financiële) hulp of ondersteuning te hebben gehad bij de loopbaanontwikkeling. Daar staat tegenover dat bijna de helft van de onderwijsassistenten cursussen heeft gevolgd, gefinancierd vanuit het professionaliseringsbudget vanuit de cao (figuur 17). Overigens geeft een substantieel deel van de onderwijsassistenten aan op inval- of uitzendbasis te werken, waardoor loopbaanontwikkeling volgens hen niet per se aan de orde is.

Figuur 16 Komt loopbaanontwikkeling aan de orde tijdens functioneringsgesprek (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Figuur 17 Ingezette middelen bij loopbaanontwikkeling (cursussen/opleidingen/trainingen, percentages)

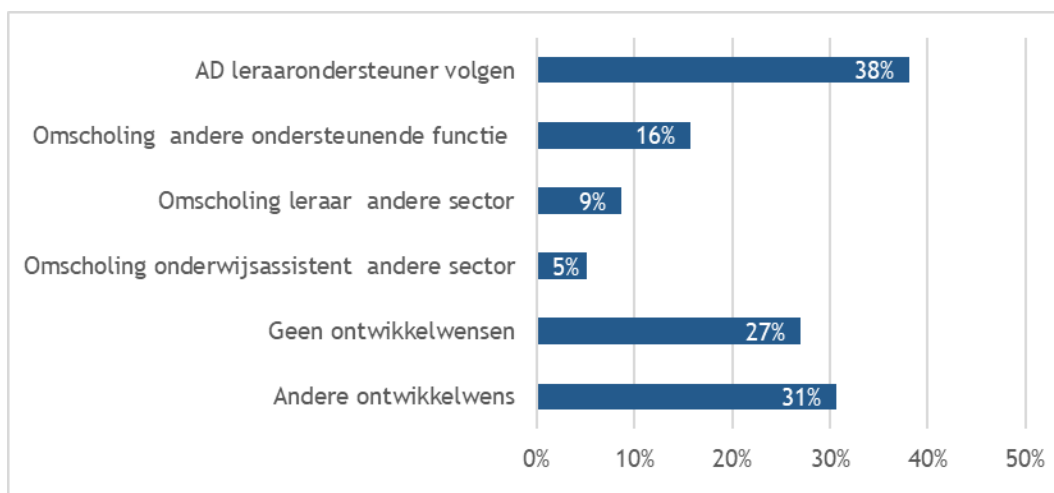

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

Naast het volgen van cursussen hebben onderwijsassistenten ook andere wensen om zich verder te ontwikkelen (figuur 18). Als we de behoefte van onderwijsassistenten om een opleiding tot basisschoolleraar te volgen buiten beschouwing laten (zie hoofdstuk 4), dan geven bijna drie op de tien onderwijsassistenten aan geen verregaande ontwikkelwensen te hebben. Een even grote groep geeft aan ontwikkelwensen te hebben die niet direct gerelateerd zijn aan het onderwijs. Vaker genoemd wordt de omscholing naar administratieve functies, het willen volgen van een opleiding die wel kind- maar niet per se onderwijsgerelateerd is (kinderpsychologie, pedagogiek of *social work*) of een specialisatie in (creatieve) vakken.

Verder geeft bijna twee vijfde (38%) van de ondervraagden aan (op termijn) graag de Associate Degree (AD) voor leraarondersteuner te willen volgen (figuur 19). Deze onderwijsassistenten zouden binnen twee jaar een hbo-graad tot leraarondersteuner in hun bezit willen hebben.

Figuur 18 Ontwikkelwensen - met uitzondering van de pabo - onder werkende onderwijsassistenten (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.366 (basis: onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs)

3.8 Conclusie

- Onderwijsassistenten in het primair onderwijs houden zich met name bezig met het ondersteunen en extra begeleiden van leerlingen. Onderwijsassistenten hebben een actieve rol in de klas, en worden (met name in het basisonderwijs) vaak ingezet om kleine groepjes leerlingen buiten de klas te begeleiden. Met enige regelmaat staan onderwijsassistenten kortstondig zelfstandig voor de klas. Het is niet bekend in hoeverre zij hierbij onder toezicht staan van een leraar.
- Onderwijsassistenten worden door de hele school ingezet, maar zijn het vaakst werkzaam in de onder- en middenbouw (63% en 60%).
- De gemiddelde aanstelling van onderwijsassistenten in vaste dienst is met 0,7 fte iets groter dan die van tijdelijke medewerkers (0,6 fte).
- Bijna zestig procent van de onderwijsassistenten geeft aan de taakverdeling aangestuurd door de leraren (een beetje) duidelijk te vinden. De communicatie over de taakverdeling aangestuurd door de schoolleiding wordt minder duidelijk gevonden.
- De taakverdeling tussen leraar en onderwijsassistent komt volgens veel respondenten niet heel vaak, maar ook niet weinig aan bod tijdens de opleiding tot onderwijsassistent. Ongeveer een kwart vindt dat hier redelijk tot veel aandacht voor is, terwijl circa een op de drie juist aangeeft dat er weinig tot geen aandacht aan wordt besteed.
- Het merendeel van de onderwijsassistenten is tevreden met de taakverdeling tussen leraar en onderwijsassistent, en ongeveer de helft is tevreden met de uit te voeren taken. Wanneer het gaat om de werkomstandigheden dan zijn onderwijsassistenten tevreden over de samenwerking met collega's, de werkplek en over de mate van zelfstandigheid bij uit te voeren taken. De onvrede is daarentegen groot met betrekking tot het salaris, de werkdruk en de ontwikkelmogelijkheden.
- De duidelijkheid over de taakverdeling vanuit de leraren en de schoolleiding en de tevredenheid over de taakverdeling blijken met elkaar samen te hangen. Dit betekent dat hoe duidelijker de onderwijsassistenten de leraren en de schoolleiding vinden, hoe tevredener zij zijn met de taakverdeling.
- De grootste groep onderwijsassistenten wordt betaald in schaal 4.
- Bijna drie kwart van de onderwijsassistenten geeft aan dat loopbaanontwikkeling aan de orde komt in het functioneringsgesprek. Een kwart zegt geen (financiële) ondersteuning te hebben gehad bij de loopbaanontwikkeling.
- Ruim een derde van de onderwijsassistenten denkt er wel eens over na om de Associate Degree (AD) tot leraarondersteuner te volgen.

4 Zijn onderwijsassistenten pabo bereid?

4.1 Onderzoeksvraag

In het vorige hoofdstuk werd stilgestaan bij de taken, de taakverdeling en werkomstandigheden van onderwijsassistenten. We sloten af met de ontwikkelwensen. Dit hoofdstuk gaat dieper in op één specifieke ontwikkelwens: de behoefte of intentie om op korte termijn een opleiding tot leraar basisonderwijs aan de pabo te volgen. Bovendien komt in dit hoofdstuk met een vignettenmethode aan de orde in hoeverre financiële prikkels deze intentie kunnen beïnvloeden. De onderzoeksvraag die in dit hoofdstuk centraal staat is:

3. *Hoe groot is de behoefte onder werkende onderwijsassistenten om de pabo te gaan volgen, en kunnen financiële prikkels deze behoefte beïnvloeden?*

4.2 Definitie / afbakening

In dit deel van het onderzoek willen we weten in hoeverre mensen die als onderwijsassistent zijn aangesteld de intentie hebben om de opleiding tot leraar basisonderwijs te gaan volgen. Als we het in het verdere verloop van dit hoofdstuk over onderwijsassistenten hebben, dan bedoelen we (tenzij anders vermeld) onderwijsassistenten die:

- werkzaam zijn in het basis- of speciaal onderwijs;
- werkzaam zijn als onderwijsassistent;
- een diploma tot onderwijsassistent in hun bezit hebben, of een andere opleiding op ten minste mbo niveau 4 hebben afgerond;
- geen opleiding tot basisschoolleraar hebben afgerond, en hier ook niet mee bezig zijn.

De analyse in dit hoofdstuk vindt plaats op een groep van 1.288 respondenten die aan deze definitie voldoet. Dit is twintig procent van de mensen die aan de online survey hebben deelgenomen. De overige tachtig procent bestaat uit mensen die bijvoorbeeld niet werkzaam zijn in het primair onderwijs als onderwijsassistent of niet gediplomeerd zijn als onderwijsassistent. Verder zijn dit mensen die de pabo wel hebben afgerond of hiermee bezig zijn, maar ook mensen die met pensioen zijn of arbeidsongeschikt zijn. Middels weegfactoren¹¹ is gecorrigeerd voor steekproefafwijkingen.

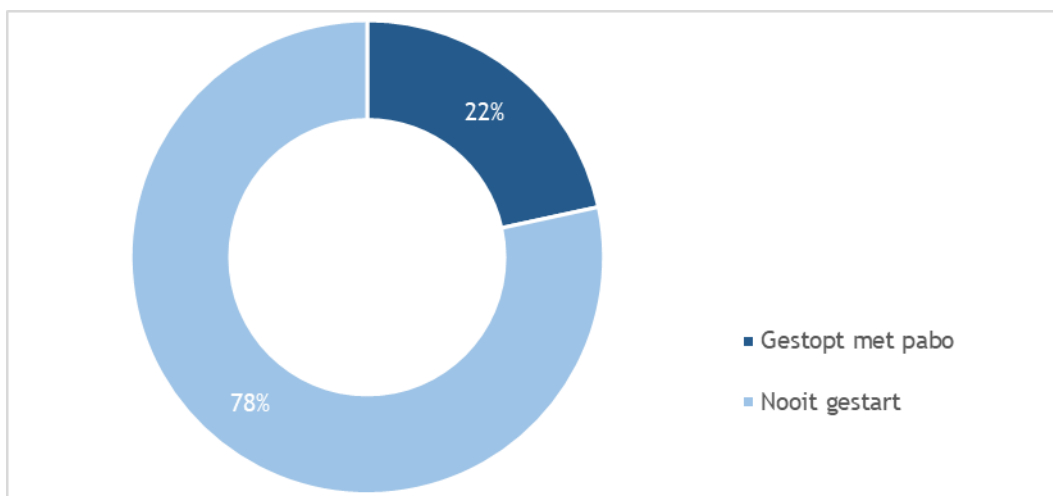
4.3 Gestart met pabo, maar gestopt

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven, kiest niet elke gediplomeerde onderwijsassistent ervoor om in het onderwijs te gaan werken; minder dan tien procent stroomde in de afgelopen jaren direct door naar de onderwijsarbeidsmarkt. Bovendien kiest een (afnemend) deel ervoor om door te studeren voor leraar basisonderwijs.

Van de onderwijsassistenten die in het primair onderwijs werken, zegt bijna een kwart (22%) ooit begonnen te zijn met de pabo maar deze niet afgemaakt te hebben (figuur 19). Gevraagd naar de redenen geven bijna twee op de vijf aan te zijn gestopt vanwege persoonlijke omstandigheden zoals zorgtaken (38%). Ook wordt er in veel gevallen aangegeven te zijn gestopt vanwege de moeilijkheidsgraad van de opleiding. Zo laten onderwijsassistenten vaker weten dat ze de opleiding te moeilijk en te zwaar vinden (20%) en/of dat ze de reken- en/of taaltoets niet hebben gehaald (24%). Stoppen om financiële redenen is niet specifiek gevraagd, maar wordt wel vaker genoemd bij de open antwoorden. Dit geldt ook voor gezondheidsredenen.

¹¹ Zie bijlage 6.2.

Figuur 19 Onderwijsassistenten gestopt met de pabo (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.288 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten werkzaam als onderwijsassistent in het primair onderwijs)

4.4 (On)Conditioneel starten met de Pabo?

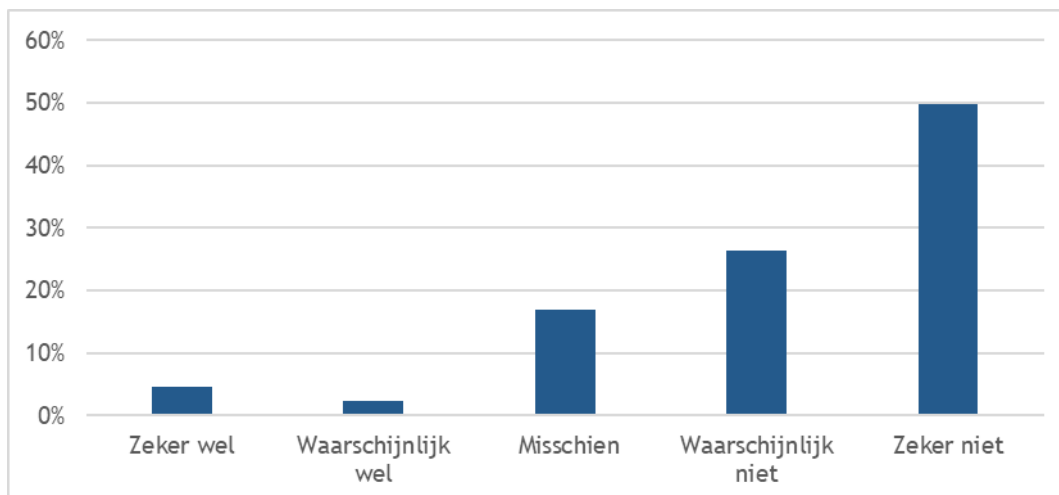
Naar aanleiding van de motie van het Kamerlid Kwint wordt bij het oplossen van het lerarentekort ook aandacht gevestigd op de verbetering van de doorstroom van onderwijsassistenten naar de pabo. Om les te kunnen geven in het basisonderwijs is een opleiding tot onderwijsassistent namelijk niet voldoende. Men heeft er een onderwijsbevoegdheid voor nodig die verkregen kan worden door de opleiding tot basisschoolleraar (pabo) met succes af te ronden. Aan onderwijsassistenten is naar deze ambitie gevraagd. Zo'n zeven procent geeft direct aan op korte termijn zeker of waarschijnlijk wel te willen starten met een opleiding tot basisschoolleraar (figuur 20). Het betreft hier de intentie tot gedrag en de intentie ligt doorgaans hoger dan het daadwerkelijke gedrag. Uit onderzoek blijkt de intentie echter wel een goede voorspeller voor het gedrag¹². De mate waarin een intentie daadwerkelijk leidt tot gedrag hangt af van een aantal zaken, zoals de mate waarin de intentie en het gedrag identiek en gespecificeerd zijn en de mogelijk aanwezige barrières¹³. Ook valt te denken aan de mate van controle die men denkt te hebben over het voorgenomen gedrag¹⁴. De mogelijk aanwezige barrières zouden aan de hand van de maatregelen al (deels) weg kunnen worden genomen. Ongeveer drie kwart (76%) blijkt initieel aan te geven zeker niet of waarschijnlijk niet met de pabo te willen starten (figuur 20).

12 Armitage, C.J., & Conner, M. (2001). Efficacy of the theory of planned behaviour: A meta-analytic review. *British Journal of Social Psychology*, 40, 471-499.

13 Hopstaken, L.E.M. (1994). Willens en wetens: ziekmelden als beredeneerd gedrag. (Doctoral dissertation, Rijksuniversiteit Groningen).

14 Webb, T.L. & Sheeran, P. (2006). Does Changing Behavioral Intentions Engender Behavior Change? A Meta-Analysis of the Experimental Evidence. *Psychological Bulletin*, 132 (2), 249-268.

Figuur 20 Initiële bereidheid om de pabo te gaan volgen onder de werkende onderwijsassistenten (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.288 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten werkzaam als onderwijsassistent in het primair onderwijs)

Na deze initiële vraag hebben onderwijsassistenten stellingen voorgelegd gekregen die de intentie tot gedrag (het volgen van de pabo) zouden kunnen beïnvloeden. Zo is in wisselende samenstelling gevraagd naar de intentie om een pabo-opleiding te volgen indien het collegegeld volledig zou worden vergoed of wanneer de onderwijsassistenten 4 dan wel 8 uur betaald studieverlof zouden krijgen om de opleiding te volgen. Op basis van de gegeven antwoordpatronen is een statistische verwachting berekend met betrekking tot de kans om al dan niet te starten met de pabo.

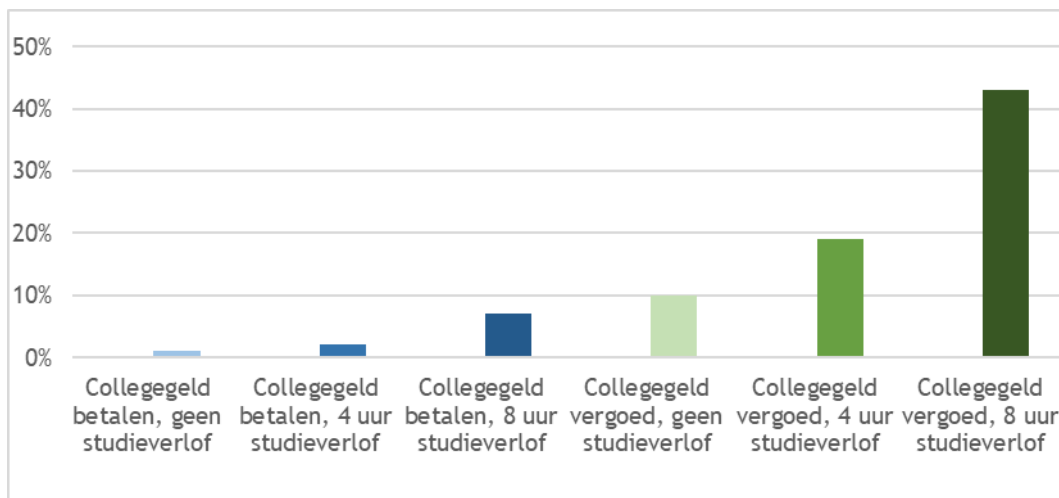
Een statistische verwachting wijkt in de regel af van de geobserveerde werkelijkheid. Desalniettemin geeft een statistische verwachting wel richting aan voorspellingen en kan op basis hiervan de impact van een maatregel ingeschat worden. De statistische resultaten van deze vignettenmethode staan beschreven in een bijlage die apart verkrijgbaar is.

In figuur 20 zagen we dat zeven procent initieel aangeeft waarschijnlijk of zeker wel de pabo te willen gaan volgen. Dit aandeel noemen we de geobserveerde bereidheid. Op basis van het statistisch model schatten we de initiële bereidheid op één procent. Dit noemen we de verwachte bereidheid (verwacht op basis van het statistisch model). Beide percentages wijken van elkaar af, hetgeen inhoudt dat het lastig te voorspellen is wie wel of niet een opleiding wil volgen.

Gegeven deze basis is het evenwel goed mogelijk om de impact van financiële belemmeringen te bekijken. Met andere woorden, wat gebeurt er met de geschatte bereidheid indien het collegegeld wordt vergoed of onderwijsassistenten studieverlof krijgen. De resultaten van deze analyse zijn grafisch weergegeven in figuur 21.

We zien dat een combinatie van de meest gunstige financiële prikkels (geen collegegeld hoeven te betalen en acht uur betaald studieverlof krijgen) leidt tot een 43 procent kans om de pabo te gaan volgen. Alleen het financieren van het collegegeld sorteert ook al een behoorlijk effect. Dit leidt mogelijk tot een stijging van tien procent. Overigens is in de figuur ook het marginale effect van vier uur studieverlof te zien. Studieverlof sorteert alleen een effect als het een substantieel aantal uren betreft. Dan stijgt de bereidheid om de pabo te gaan volgen naar zeven procent.

Figuur 21 Geschatte kans om zeker of waarschijnlijk pabo te volgen gerelateerd aan financiële prikkels (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.288 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten werkzaam als onderwijsassistent in het primair onderwijs)

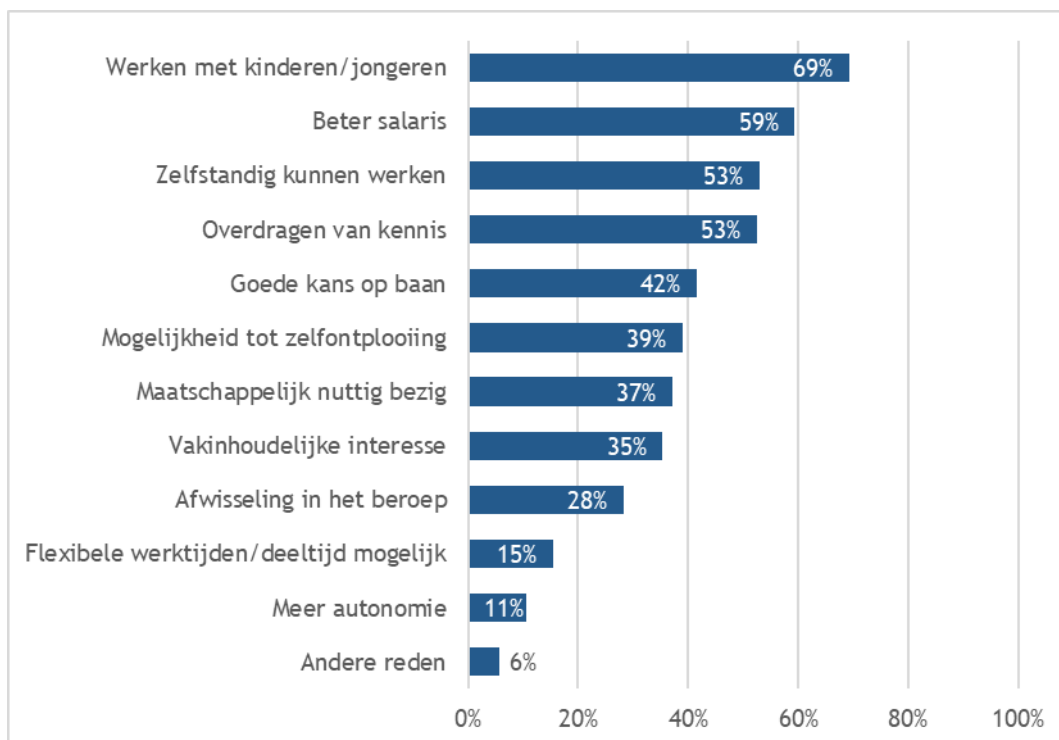
4.5 Andersoortige voorwaarden om met pabo te starten

De onderwijsassistenten is ook gevraagd of er nog andere dan financiële voorwaarden zijn die ervoor zouden kunnen zorgen dat zij met een opleiding aan de pabo willen starten. Veel genoemde voorwaarden die in deze open antwoorden aan bod kwamen, zijn het aantrekkelijker maken van de opleiding tot basisschoolleraar (flexibeler studeren, studeren in deeltijd, ruimhartiger met vrijstellingen omgaan en stage kunnen lopen op de school waar gewerkt wordt). Andere veel genoemde voorwaarden hebben te maken met het werken in het onderwijs in zijn algemeenheid, zoals een beter salaris en een lagere werkdruk.

4.6 Redenen om wel met pabo te starten en slagingskans

Wanneer onderwijsassistenten hadden aangegeven dat zij misschien, waarschijnlijk wel of zeker wel met de pabo willen starten, is gevraagd naar de belangrijkste redenen hiervoor. In figuur 22 is te zien dat onderwijsassistenten het vaakst aangeven dat ze willen doorstuderen om te kunnen werken met kinderen of jongeren (70%). Ook een beter salaris, de mogelijkheid om zelfstandig te werken en het kunnen overdragen van kennis wordt door deze onderwijsassistenten veelvuldig aangegeven als reden om de pabo te volgen.

Figuur 22 Aangegeven redenen om wel te starten met de pabo (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=1.288 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten werkzaam als onderwijsassistent in het primair onderwijs, en misschien, waarschijnlijk wel of zeker wel de pabo willen volgen)

Als onderwijsassistenten hebben aangegeven de pabo te willen volgen, is gevraagd naar de verwachte kans om uiteindelijk het diploma te halen. Uit eerder onderzoek is namelijk bekend dat de geschatte kans een belangrijke voorspeller is van het uiteindelijk halen van het diploma¹⁵. De onderwijsassistenten schatten deze kans over het algemeen hoog in: circa twee van de drie onderwijsassistenten schatten hun kans om het eindexamen voor de pabo te behalen op tachtig procent of hoger. Ongeveer tien procent van de onderwijsassistenten schat deze kans op vijftig procent of lager. Geen enkele van deze onderwijsassistenten schat de kans om te slagen voor de pabo overigens op minder dan twintig procent.

4.7 Redenen om niet met pabo te starten

Werkende onderwijsassistenten die hadden aangegeven dat zij misschien, waarschijnlijk niet of zeker niet met een opleiding tot basisschoolleraar willen starten is gevraagd naar de belangrijkste redenen hiervoor. Onderwijsassistenten geven als reden om niet met de pabo te starten vaak aan dat ze de werkdruk te hoog vinden (52%) en/of dat ze een baan als basisschoolleraar te zwaar vinden (20%). Een kwart van de onderwijsassistenten vermeldt als een reden dat ze de toelatingseisen te zwaar te vinden (26%). Dit aandeel komt overigens overeen met het aandeel uitvallers aan de pabo die om deze reden zeggen te zijn uitgevallen. Ook het salaris van een basisschoolleraar wordt vaker als reden genoemd om niet te starten met de pabo. Voor 18 procent van de werkende onderwijsassistenten was dit een reden.

15 Startmonitor, ResearchNed.

4.8 Conclusie

- Bijna een kwart van de onderwijsassistenten geeft aan ooit te zijn gestart met de pabo, maar deze niet te hebben afgerond. Belangrijkste redenen zijn persoonlijke omstandigheden (zorgtaken) en/of de moeilijkheidsgraad van de opleiding.
- Initieel wil slechts een kleine groep onderwijsassistenten instromen in een lerarenopleiding (7%). Dit aandeel neemt toe wanneer onderwijsassistenten financieel worden geprikkeld door het wegvallen van het collegegeld of het uitbetalen van studieverlof om zo de opleiding te volgen.
- Het vergoeden van het collegegeld maakt dat meer onderwijsassistenten willen starten met een pabo-opleiding. Het aanbieden van betaald studieverlof leidt eveneens tot een hogere intentie om de pabo te gaan volgen. Hierbij geldt: hoe meer uren studieverlof er worden aangeboden, hoe hoger de intentie om de pabo te gaan volgen.
- Desgevraagd geven onderwijsassistenten die de pabo willen volgen aan dat een flexibeler aanbod op de pabo ook bij zou kunnen dragen aan een grotere toestroom.
- De belangrijkste reden onder de werkende onderwijsassistenten om misschien, waarschijnlijk of zeker wel de pabo te gaan doen, is om met kinderen/jongeren te kunnen werken.
- Twee van de drie onderwijsassistenten die aangaven misschien, waarschijnlijk of zeker wel de pabo te gaan volgen, schat de kans om het eindexamen voor de pabo te behalen in op tachtig procent of hoger.
- De belangrijkste redenen om zeker geen pabo te doen, zijn de werkdruk in het onderwijs en de zwaarte van de toelatingseisen van de pabo.

5 Stille reserve & bereidheid onderwijs & pabo

5.1 Onderzoeksvraag

In de twee eerdere hoofdstukken lag de focus op de taken en ambities van onderwijsassistenten die werkzaam zijn in het onderwijs. In dit hoofdstuk kijken we naar de groep onderwijsassistenten die ofwel aansluitend aan de opleiding niet voor het primair onderwijs hebben gekozen ofwel niet langer werkzaam zijn in het onderwijs. Waar is deze groep terechtgekomen en denkt deze groep erover na om (weer) in het onderwijs te gaan werken? In dit hoofdstuk richten de vragen zich dan ook op deze stille reserve en de intentie om terug te keren in het onderwijs en/of door te stromen naar de lerarenopleiding basisonderwijs.

4A. In hoeverre zijn gediplomeerde onderwijsassistenten die thans in een andere sector dan het onderwijs werken, bereid om als onderwijsassistent op een school te gaan werken?

4B. Hoe groot is de behoefte onder gediplomeerde onderwijsassistenten die in een andere sector werkzaam zijn om de pabo te gaan volgen, en kunnen financiële prikkels deze behoefte beïnvloeden?

5.2 Definitie / afbakening

In tegenstelling tot in de eerdere hoofdstukken hebben we het nu over de groep onderwijsassistenten die is afgestudeerd als onderwijsassistent maar uiteindelijk niet in het onderwijs is gaan werken. Ter verduidelijking hebben we het in dit hoofdstuk over de stille reserve of onderwijsassistenten (tenzij anders vermeld) als zijnde de mensen die:

- tussen 2006 en 2016 een opleiding tot onderwijsassistent met succes hebben afgerond;
- niet werkzaam zijn als onderwijsassistent;
- niet werkzaam zijn in een andere functie binnen het onderwijs;
- geen opleiding tot leraar basisonderwijs hebben afgerond, of hiermee bezig zijn;
- niet gepensioneerd of arbeidsongeschikt zijn.

De analyse in dit hoofdstuk vindt plaats op een groep van 2.415 respondenten die aan bovenstaande definitie voldoet. Dit is 37 procent van de mensen die hebben deelgenomen aan de online survey. De andere 63 procent bestaat bijvoorbeeld uit mensen die de opleiding tot onderwijsassistent niet hebben afgerond of die werkzaam zijn als onderwijsassistent of een andere functie hebben binnen het onderwijs. Ook zijn dit mensen die de pabo bijvoorbeeld al hebben afgerond of hiermee bezig zijn, en mensen die gepensioneerd of arbeidsongeschikt zijn. Ook hier is middels weegfactoren¹⁶ gecorrigeerd voor steekproefafwijkingen.

5.3 Eerdere interesse in de pabo

Aangezien een groot deel van de gediplomeerde studenten na de opleiding doorstroomt naar de pabo is ook aan de stille reserve gevraagd of ze ooit gestart zijn met een opleiding tot basisschoolleraar. Drie kwart (77%) van de stille reserve is nooit begonnen met de pabo. Bijna een kwart (23%) van de stille reserve geeft aan wel ooit met de pabo te zijn gestart, maar deze niet te hebben afgemaakt. In vergelijking met de onderwijsassistenten die wel in het po werkzaam zijn, is dit aandeel nagenoeg hetzelfde. Klaarblijkelijk is de behoefte om de pabo te doen bij beide groepen onderwijsassistenten ongeveer even groot.

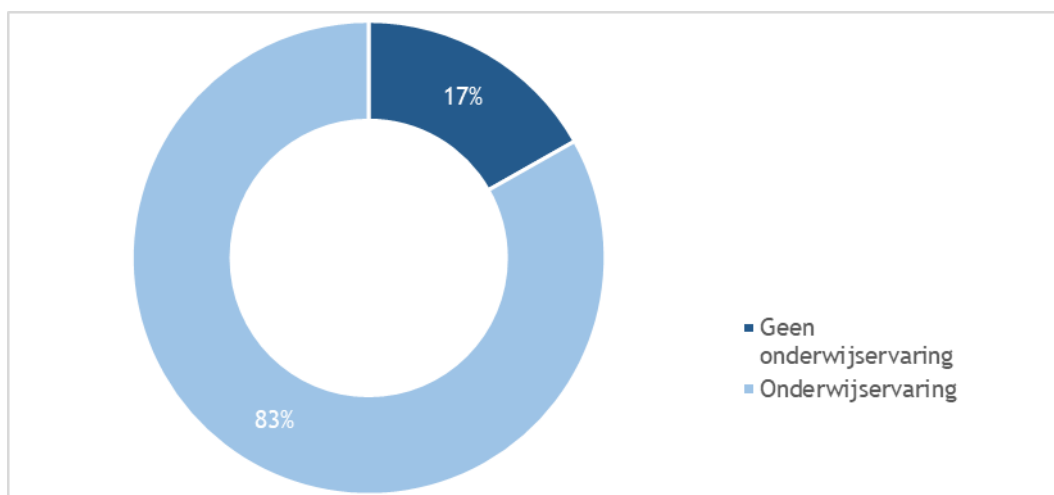
¹⁶ Zie bijlage 6.2.

Des te opvallender is het daarom dat wanneer we naar de redenen van uitval vragen, we een ander beeld zien dan eerder bij de in het onderwijs werkzame onderwijsassistenten. Deze laatste groep viel met name uit vanwege persoonlijke redenen als zorgtaken (38%). Bij de stille reserve geeft slechts 17 procent dit als een reden aan. De belangrijkste redenen om met de pabo te stoppen, hebben voor de stille reserve met name te maken met de moeilijkheidsgraad van de pabo. Zij hebben de reken- en/of taaltoets niet gehaald (42%) en/of vinden de opleiding te zwaar en te moeilijk (28%). Dit was bij de werkende onderwijsassistenten in respectievelijk 24 procent en twintig procent van de gevallen een reden om te stoppen. Ongeveer een vijfde (22%) van de stille reserve geeft bovendien aan dat de overgang/aansluiting met de vooropleiding, onvoldoende studiebegeleiding (20%) en/of de manier van lesgeven (18%) uiteindelijk de keuze om te stoppen met de pabo mede heeft bepaald.

5.4 Onderwijservaring

Bijna een vijfde deel (17%) van de stille reserve heeft al eerder in het onderwijs gewerkt (figuur 24) maar is hier om de een of andere reden mee gestopt.

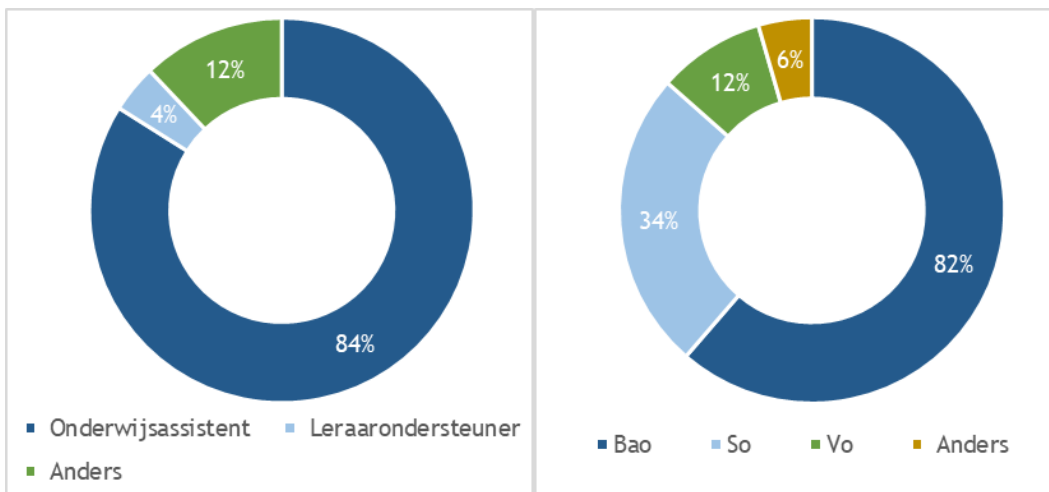
Figuur 24 Stille reserve met onderwijservaring (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=2.415 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten, zonder pabo-diploma, niet werkzaam in onderwijs)

Het overgrote deel van de stille reserve dat eerder in het onderwijs werkte, was werkzaam als onderwijsassistent (84%). Dit deden ze in de meeste gevallen in het basisonderwijs (82%) (figuur 25).

Figuur 25 Laatste functie die de stille reserve vervulde in welke onderwijssector (percentages)

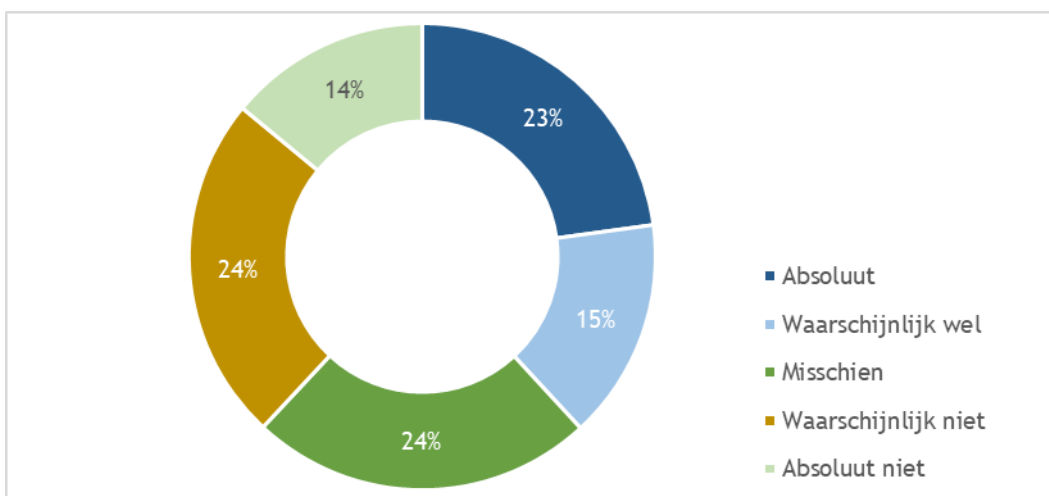
Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=406 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten, zonder pabo-diploma, niet werkzaam in onderwijs maar wel onderwijservaring hebben)

Als we de stille reserve met onderwijservaring vragen waarom ze gestopt zijn met werken in het onderwijs dan geeft 41 procent aan dat men geen vaste aanstelling kon krijgen. Bij een op de vijf (21%) werd de bestaande aanstelling niet verlengd. Een kwart gaf het (lage) salaris in het onderwijs als een reden om te stoppen in het onderwijs en bij nog eens een op de vijf sprak een ander beroep hen meer aan. In een nadere analyse van de open antwoorden komt naar voren dat men relatief vaak is gestopt omdat men te weinig uren kreeg aangeboden of omdat er te weinig doorgroeimogelijkheden waren.

5.5 Terug naar het onderwijs

Willen ze terug in het onderwijs? Bijna een kwart van de stille reserve wil absoluut (weer) werken als onderwijsassistent in het basisonderwijs en nog eens vijftien procent geeft aan dit waarschijnlijk wel te willen. Een even grote groep (14%) wil absoluut niet meer aan de slag in het onderwijs (figuur 26).

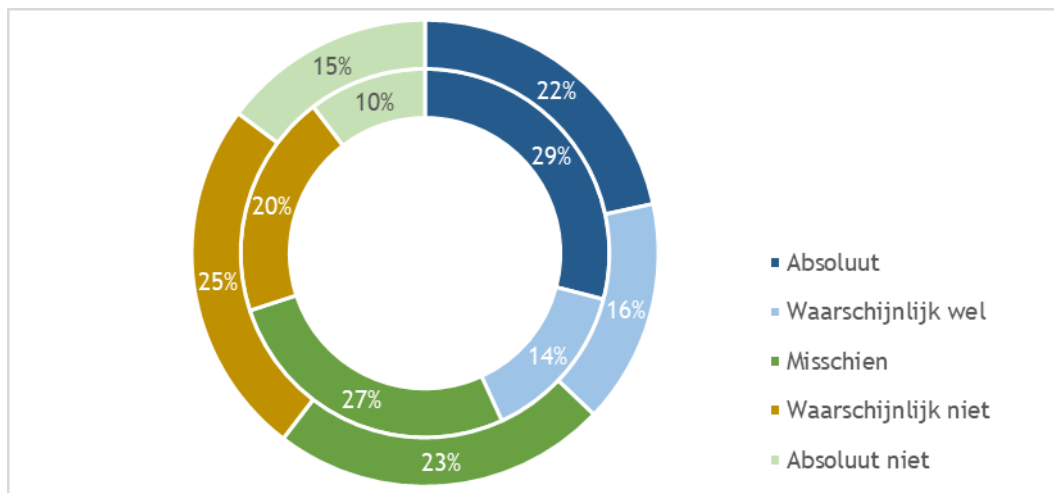
Figuur 26 Terugkeer in het basisonderwijs (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=2.415 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten, zonder pabo-diploma, niet werkzaam in onderwijs)

Maken we binnen de stille reserve een onderscheid tussen mensen met en zonder onderwijservaring dan zien we dat de bereidheid om in het onderwijs te werken het grootst is onder de onderwijsassistenten die al in het onderwijs hebben gewerkt (figuur 27). Zo wil 29 procent van deze groep absoluut weer in het onderwijs werken, tegen 22 procent bij de stille reserve zonder onderwijservaring.

Figuur 27 Terugkeer in het basisonderwijs naar onderwijservaring (binnenste ring met onderwijservaring; buitenste ring zonder onderwijservaring, (percentages)

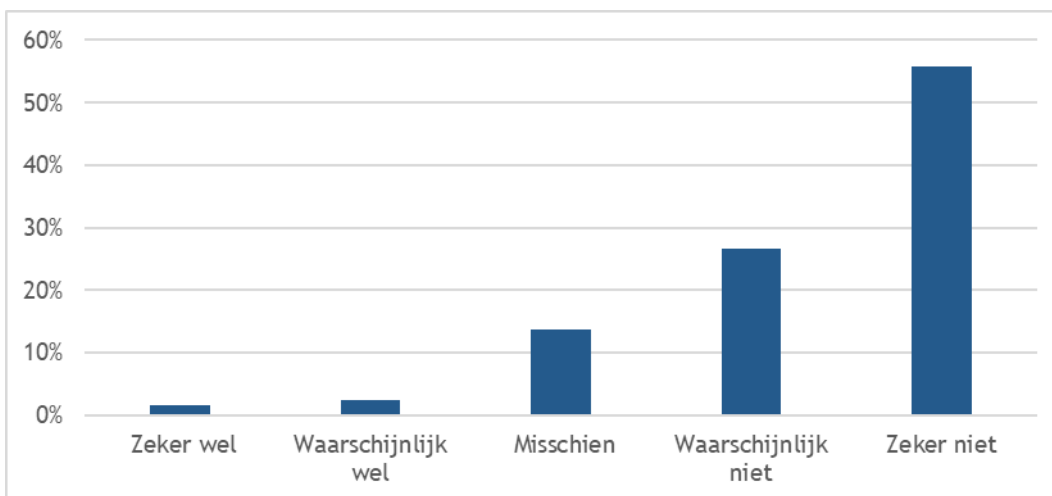
Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=2.415 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten, zonder pabo-diploma, niet werkzaam in onderwijs)

5.6 Stille reserve naar de pabo

In een eerder hoofdstuk is nagegaan in hoeverre onderwijsassistenten die in het primair onderwijs werken een lerarenopleiding basisonderwijs willen volgen en welke invloed financiële prikkels hierop kunnen hebben. In deze paragraaf bekijken we dezelfde wens, maar dan voor de stille reserve. Is de stille reserve bereid om een opleiding tot basisschoolleraar te volgen om zo door te stromen naar het beroep van leraar?

In figuur 28 is de initiële bereidheid te zien van de stille reserve om onder de huidige condities (halvering collegegeld voor de eerste twee jaar) een opleiding tot leraar basisonderwijs te volgen. Het blijkt dat de stille reserve die op dit moment een opleiding aan de pabo overweegt met vier procent vrij klein is. Bij de onderwijsassistenten die in het onderwijs werken, lag dit aandeel met zeven procent bijna twee keer zo hoog. Deze lage intentie onder de stille reserve zou mede verklaard kunnen worden door het gegeven dat de afstand tot het onderwijs groter is geworden en men nu werk heeft gevonden in een andere arbeidsmarktsector. Meer dan de helft van de stille reserve (56%) geeft aan zeker niet de intentie te hebben om naar de pabo te gaan. Iets meer dan een kwart geeft aan dit waarschijnlijk niet te willen.

Figuur 28 Initiële bereidheid om de pabo te gaan volgen onder de gediplomeerde onderwijsassistenten

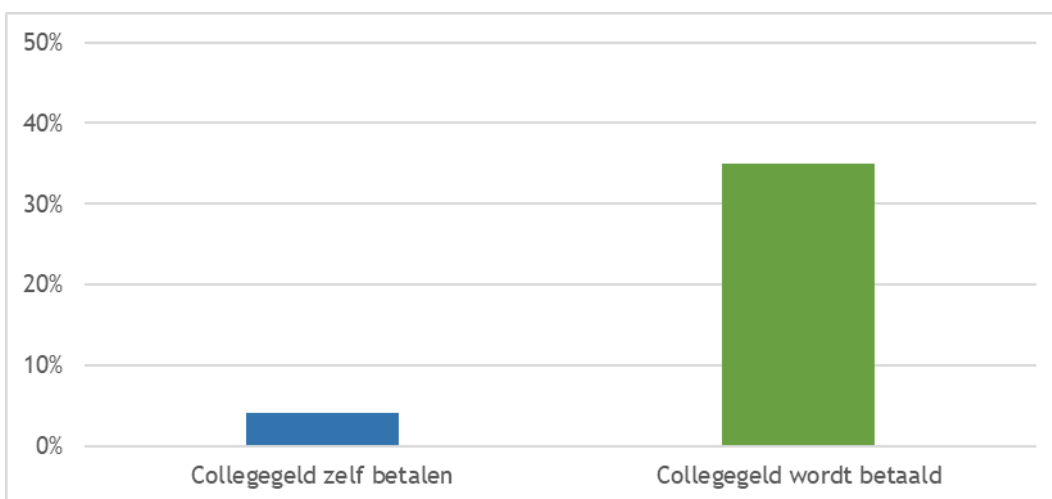

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=2.415 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten, zonder pabo-diploma, niet werkzaam in onderwijs)

In tegenstelling tot bij de groep onderwijsassistenten die in het onderwijs werken, is aan de stille reserve enkel voorgelegd in hoeverre men bereid zou zijn de pabo te volgen als men geen collegegeld hoeft te betalen. Het is immers niet mogelijk betaald studieverlof aan te bieden aan mensen die niet in het onderwijs werken.

Uit onderstaande figuur (figuur 29) blijkt dat daar waar slechts vier procent van de stille reserve initieel aangaf bereid te zijn om de pabo te volgen, dit percentage stijgt tot 35 procent indien er geen collegegeld betaald hoeft te worden voor de opleiding tot basisschoolleraar. Een uitgebreidere analyse is te vinden in een apart op te vragen statistische bijlage bij dit onderzoek.

Figuur 29 Geschatte intentie om zeker of waarschijnlijk de pabo te gaan volgen gerelateerd aan financiële prikkels (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=2.415 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten, zonder pabo-diploma, die werkzaam in onderwijs)

5.7 Andersoortige voorwaarden om met pabo te starten

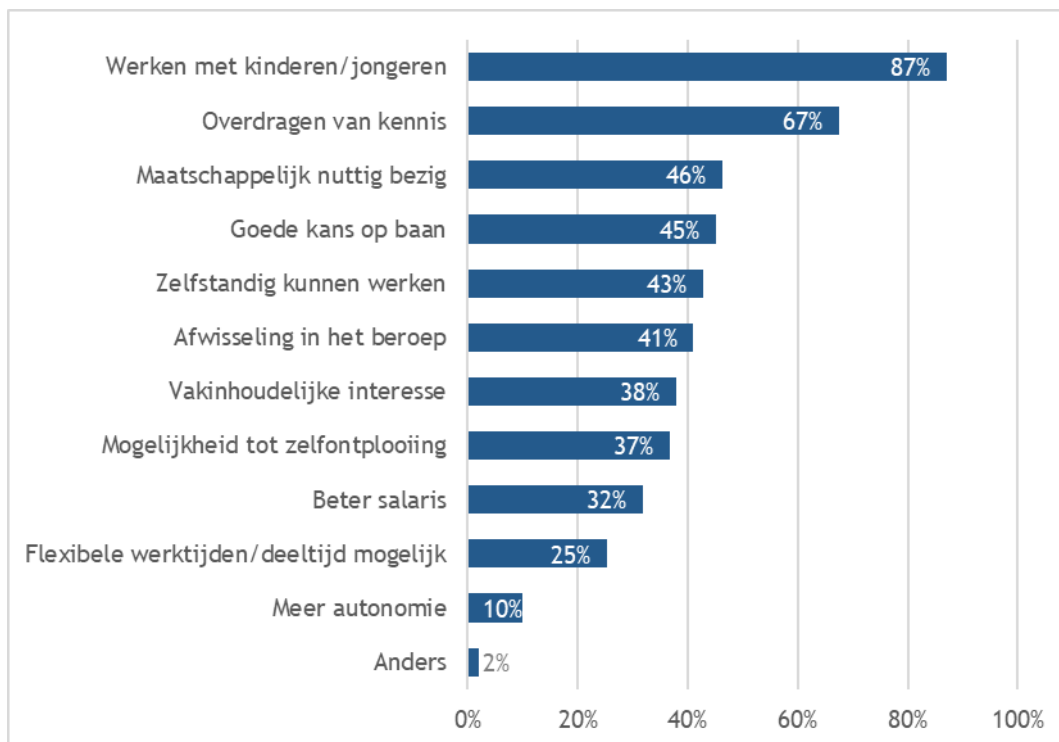
Naast financiële redenen om al dan niet met een pabo-opleiding te starten, kunnen ook andere zaken een rol spelen. Redenen of voorwaarden die de stille reserve veelal aangeeft in de open antwoorden liggen in lijn met de voorwaarden die ook door onderwijsassistenten werkzaam in het primair onderwijs zijn aangegeven. Zo wordt het flexibeler maken van de lerarenopleiding basisonderwijs aangekaart als een belangrijke conditie om met deze opleiding te starten.

Tegelijk zien we bij deze groep ook wat meer arbeidsmarktgerelateerde issues naar boven komen. Zo geeft een substantieel deel aan dat het (niet) geven van baangaranties mede bepalend is voor het al dan niet starten met de pabo. De hoogte van de salarissen in het onderwijs en de hoge werkdruk onder leraren spelen bij de stille reserve een grotere rol bij de keuze om al dan niet de lerarenopleiding basisonderwijs te gaan volgen dan bij de onderwijsassistenten die een baan in het onderwijs hebben.

5.8 Redenen om al dan niet met een pabo te starten

Aan degenen binnen de stille reserve die hebben aangegeven dat zij misschien, waarschijnlijk wel of zeker wel met de opleiding tot basisschoolleraar willen starten, is gevraagd wat hun belangrijkste redenen hiervoor zijn. Men wil het liefst doorstuderen om met kinderen/jongeren te kunnen werken, zie ook figuur 30. Verder wordt veelvuldig aangegeven dat het overdragen van kennis, het maatschappelijk nuttig bezig zijn en de goede kans op een baan een rol spelen.

Figuur 30 Redenen om te starten met de pabo (percentages)

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018, N=2.415 (basis: afgestudeerde onderwijsassistenten, zonder pabo-diploma, niet werkzaam in onderwijs en misschien, waarschijnlijk wel of zeker wel de pabo willen volgen)

Er is tevens gevraagd naar de verwachte kans om uiteindelijk te slagen voor de opleiding tot basisschoolleraar. Net als de in het onderwijs werkende onderwijsassistenten schat de stille reserve die aan een pabo wil starten de kans om deze af te ronden positief in. Iets meer dan de helft van de stille reserve schat de eigen kans om het diploma voor de pabo te halen in op minstens tachtig procent. De werkende onderwijsassistenten hebben net iets meer vertrouwen in zichzelf.

Bij deze groep ligt het aandeel dat zichzelf een kans van minstens tachtig procent toedicht om de eindstreep te halen op twee derde. Zo'n dertien procent van de mensen binnen de stille reserve schat deze kans op vijftig procent of lager. Niemand van hen schat deze kans in op tien procent of lager.

Aan de stille reserve die hebben aangegeven dat zij misschien, waarschijnlijk niet, of zeker niet een opleiding aan de pabo willen starten, is gevraagd naar de belangrijkste redenen hiervoor. Door bijna de helft (46%) wordt het prefereren van een ander beroep als een reden genoemd. Bij een derde (34%) speelt de verwachte werkdruk een rol en door 28 procent wordt het salaris als een reden opgevoerd. Tot slot geeft bijna een derde (29%) van de stille reserve die de pabo niet overweegt als reden de toelatingseisen voor de pabo te zwaar te vinden.

5.9 Conclusies

- Bijna een kwart van de stille reserve is gestart aan de pabo, maar heeft deze niet afgemaakt. De belangrijkste redenen hiervoor hebben te maken met de moeilijkheidsgraad van de opleiding; ze hebben de reken- en/of taaltoets niet gehaald en/of vinden de opleiding te moeilijk.
- Zeventien procent van de onderwijsassistenten in de stille reserve heeft eerder in het onderwijs gewerkt, met name in het primair onderwijs en als onderwijsassistent.
- Bij de stille reserve die eerder in het onderwijs heeft gewerkt, geven ongeveer twee op de vijf respondenten aan zeker of waarschijnlijk weer te willen werken in het onderwijs. Bij de stille reserve zonder ondervinding ligt dit aandeel circa 5 procentpunt lager.
- De bereidheid en de behoefte van de stille reserve om naar de pabo te gaan is laag; slechts vier procent geeft aan dat dit voor hen een reële optie is. Indien het collegegeld bekostigd wordt, stijgt dit aandeel echter naar zo'n 35 procent.
- Andere redenen en condities die zijn gerelateerd aan de overweging om al dan niet de pabo te willen volgen, hebben vooral te maken met arbeidsmarktcondities, uitstroomkansen en de flexibiliteit van de lerarenopleiding basisonderwijs.
- Binnen de groep van de stille reserve die heeft aangegeven dat zij misschien, waarschijnlijk of zeker de pabo willen gaan volgen, geven de meesten aan dat dit is omdat zij graag met kinderen/jongeren willen werken.
- Deze groep stille reserve schat hun kansen om het eindexamen voor de pabo te behalen positief in. Ongeveer de helft schat in hierop tachtig procent kans te hebben.
- Een groot deel van de stille reserve geeft aan niet de pabo te willen volgen. Ongeveer de helft voert als reden op dat een ander beroep hen meer aantrekt.

6 Bijlage

6.1 Inventarisatie leraren community

Recent is in opdracht van OCW een aantal stellingen omtrent lerarentekort en werkdruk voorgelegd aan leraren in het primair en voortgezet onderwijs. Deze leraren maken deel uit van een online community die door OCW wordt gebruikt om in korte tijd meningen van leraren te toetsen. De beantwoording vond plaats door 40 po-leraren en 33 vo-docenten. Een bescheiden aantal maar wel interessant genoeg voor een eerste indruk. Enkele van de bevindingen onder leraren zijn in onderhavig onderzoek onder onderwijsassistenten getoetst.

6.2 Methodologische verantwoording

In samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft ResearchNed een vragenlijst ontwikkeld. De vakbonden CNV en AOb hebben als klankbordgroep gefungeerd bij de totstandkoming van deze vragenlijst. De vragenlijst is als een online enquête geprogrammeerd en was benaderbaar in de periode van 16 februari 2018 tot en met 8 maart 2018. Via DUO en eerder genoemde vakbonden zijn onderwijsassistenten via de mail uitgenodigd om deel te nemen aan het onderwijs. Via DUO kon een deel van de doelpopulatie van dit onderzoek worden benaderd: de personen die de opleiding tot onderwijsassistent hebben afgerond. Via de vakbonden zijn ook onderwijsassistenten (leden van de vakbonden) benaderd die werkzaam zijn als onderwijsassistent maar hiervoor niet per se een opleiding tot onderwijsassistent hebben afgerond. Hierbij kon er dus sprake zijn van enige overlap; personen konden zowel de opleiding tot onderwijsassistent hebben afgerond als een vakbondslid zijn. Om dubbeltellingen in het onderzoek te voorkomen, is de doelgroep eerst via DUO aangeschreven. Bij de benadering via de vakbonden zijn mensen erop gewezen dat indien ze al geparticipeerd hadden aan het onderzoek, ze de mail als niet verzonden mochten beschouwen. Halverwege het veldwerk is één rappel gestuurd. Het kostte ongeveer zes en een halve minuut om de vragenlijst in te vullen.

6.2.1 Respons en selectie respondenten

In totaal hebben 8.384 mensen op de link naar de vragenlijst geklikt. Een vijfde hiervan (21%) is vervolgens niet gestart met de vragenlijst. Hoewel dit aandeel vrij hoog lijkt, is het verklaarbaar door het gegeven dat gewerkt is met een open link. Hierdoor was het niet mogelijk om een gerichte reminder te sturen en heeft elke respondent (ongeacht eerdere deelname) een rappel gekregen. Vermoedelijk wordt het grote aandeel voortijdig afhakers verklaard door respondenten die al hadden deelgenomen aan het onderzoek, maar alsnog op de link hebben geklikt na de reminder.

Van de 8.384 hebben 6.600 respondenten de vragenlijst zodanig ingevuld dat deze bruikbaar zijn voor het onderzoek. Hiervan zijn er ongeveer 5.800 aangeschreven via DUO en circa 800 via de vakbonden CNV en AOb. De netto respons voor de personen die aangeschreven zijn via DUO is ruim 44 procent, hetgeen als zeer hoog kan worden beschouwd. Ook voor de vakbonden tezamen is de netto respons berekend. Van de ongeveer 4.000 aangeschrevenen hebben er 840 deelgenomen. Dit komt neer op een netto respons van ongeveer 21 procent. Het verschil in responspercentage kan mede verklaard worden doordat een deel dat mogelijk overlapte (benaderd via DUO en de vakbonden) als eerste een mail kreeg van DUO. Dit brengt het totaal op een netto respons van ongeveer 39 procent.

Tabel 4: Responsberekening

	Aantal	Respons %
Selectie DUO	13.000 (ca.)	
Deelname DUO	5.760	44,3%
Selectie vakbonden	4.000 (ca.)	
Deelname vakbonden	840	21,0%
In totaal aangeschreven	17.000 (ca.)	
In totaal deelgenomen	6.600	38,8%

Bron: peiling (alumni)onderwijsassistenten 2018

Om de doelgroep van onderwijsassistenten verder af te bakenen, zijn verschillende selecties gemaakt waar op voorhand niet geselecteerd kon worden. Respondenten die aangaven met pensioen of arbeidsongeschikt te zijn, zijn buiten beschouwing gelaten in dit onderzoek. Ook zijn mensen die na een opleiding tot onderwijsassistent een pabo-opleiding succesvol hebben afgerond of bezig waren met een pabo-opleiding *zonder* werkzaam te zijn in het onderwijs, buiten het onderzoek gehouden. Tot slot zijn als onderwijsassistent werkzame respondenten die niet in het primair onderwijs werkzaam zijn buiten beschouwing gelaten in dit onderzoek. Door deze selecties toe te passen zijn in totaal 879 respondenten buiten het onderzoek gehouden.

6.2.2 Representativiteit en weegfactor

Om zeker te zijn dat de resultaten gebaseerd zijn op een goede afspiegeling van de populatie is middels de chi-kwadraat getoetst of de responsgroep afwijkt van de populatie. In dit onderzoek zijn twee (overlappende) populaties bevraagd: als onderwijsassistent afgestudeerde respondenten en als onderwijsassistent werkzame respondenten. Beide responsgroepen zijn vergeleken met de corresponderende populatie, op basis van gegevens van alumni van de opleiding onderwijsassistent (via DUO) en gegevens over het onderwisondersteunend personeel in het (primair) onderwijs (ook via DUO). Uit de analyse bleek de groep afgestudeerden niet representatief naar landdeel, geslacht en het jaar van afstuderen. De groep werkende onderwijsassistenten was niet representatief naar landdeel, het onderwijstype waarin wordt gewerkt (bao/so) en leeftijd.

Ter voorkoming van kleine groepen is ervoor gekozen om voor beide doelgroepen een weegfactor aan te maken middels een propensity weight. Bij deze methodiek wordt de scheve verhouding gemodelleerd in een backstep logistisch regressiemodel om zo de kans op respons te schatten. Het voordeel van deze methodiek is dat waar subpopulaties geen onderlinge afwijking vertonen in respons, ze ook niet apart mee worden genomen in de uiteindelijke weegfactor. Voor beide subgroepen is een weegfactor berekend die is vermenigvuldigd voor de overlappende groep. Door gebruik van deze weegfactor kunnen we de resultaten van dit onderzoek als representatief beschouwen.